

په راديو او تلویزیون کې

د دندوچ فن

Ketabton.com

لیکنه او ڦباره : عبدالله الهم جمالزی

دالى:

د دغه هنر تولو پښتنو مخکنсанو ته
په توله نړۍ کې د پښتو غږنيو او انځورنيو رسنيو ويندويانو ته

د انټرنیټ په مخ پرلیکه کونکې سمسور حبیبی

لرلیک :

دسرد خبر و په پلمه	(1)
دډاکټر عیسیٰ ستانکزی یادبنت	(2)
دډاکټری فریدی ھوہ یادبنت	(3)
لومپی برخه	(4)
دوھمہ برخه	(5)
لومرنی گامونه	(6)
دریمہ برخه	(7)
دمتنو نو ڈلبندی	(8)
خلور مہ برخه	(9)
ویندو بی په تلویزیون کی	(10)
پنځمه برخه	(11)
وروستئ سپارښتنې	(12)
شپږ مہ برخه	(13)
کله مو چې ثبت پیل کړ	(14)
اوومہ برخه	(15)
راپور او مرکه	(16)
راپور	(17)
تبليغاتي ژبه	(18)

دسر دخبو په پلمه:

الحمد لله وكفى وصلوه وسلام على رسوله الكريم:

وروسته:

د اچې انسان اشرف المخلوقات پيدا شوي دي ، هر خه يې په واک کې ورکړ شوي دي او هر خه د هغه د آسانتیا لپاره پيدا شوي دي ، نو په هماغه کچه کرار هم نه کيني ، تل يې طبیعت په خپله ګته خرخولی دي او د خان د سوکالۍ او بنه ژوند لپاره يې هڅه کړي ده . راهيو او تلویزیون هم يو له هغه لاسته را ورنو خخه ده چې بشرد خپلې سوکالۍ لپاره ترلاسه کړي ده او نن يې کاروي ، له هغې نه استفاده کوي او خپل ژوند ته په هغه توګه دوا مورکوي چې تمه يې لري او زړه يې غواړي . ترڅو د لویئ او د کمال دخاوند په پيدا شوي نړۍ کې د ژوند ځنځير و غځوي تره ګه چې هغه ځښتن غښتي دي .

ويندو يې هم دبل هر خه په خير د بنه او ريدلو ، بنه خبريدلو بنه ذده کولو او بنه ژوند کولو د وسيلي په توګه کاريږي ، راهيو او تلویزیون جوړ شوي دي ترڅو د نړۍ دنورو وسيلو په خير هغه هم د همداګه ستري بشريه واک کې وي او بشترې استفاده و کړي .

خدای ج انسان ته ژبه و کړي ده ترڅو پرې خبرې و کړي ، یوبل پرې و پوهوي ، دیوا اعتقادات بل ته ولیدو ي او د هغه له ګروهنو نور خبر کړي .

خو له همداګه نعمت خخه د بنې ګټې اخيستني لپاره هم بشر هڅه کړي ده ، هماغه ډول لکه چې له نورو نعمتونو لکه د بدن دغرو ، عقل ، حواسو او نورو خخه يې پورته کړي ده له ژبه ، غورونو او سترګو خخه هم بنه ګټې پورته کړي .

خبرې کبدای شي ، په اشارو هم یوبل پوهولای شو ، د لاسو په وسيلي هم کبدای شي یوبل پوه کړو ، خود خبرو په وسيلي ، بیا د بنو خبرو په وسيلي هان د تلویزیون او راهيو له لاري د یوبل پوهولو ته مخه کو و ترڅو په بنه توګه دا دنده اجرا کړو او د خدای ج دراکړل شو د نعمتونو خخه په بنه توګه ګټې واخلو .

خدای ج موبه ته ژبه راکړې ده ويندوبي وکړو ، غږيې راکړى دی تري استفاده وکړو ، او که
بنه غږيې راکړى دی هغه پې په موبه بله لوريښه ده بايد له بنه خيزښه نعمت خخه بنه ګټه
واخلو ، او تل ده ګه دپنځونکي په اړه فکرو کړو چې خومره لوی او په هرڅه قادردي .
موبه هم راډيو لرو او تلویزیون لرو ، هلتہ ويندويانو ته اړتیا شته ترڅو خپله دنده ترټولو په
بنه توګه ترسره کري ، نو په همدي خاطر هم ددې دندې په اړه د خو لارښونو په توګه چې د
بنده خپلې تجربې او مطالعې دي ، دايران د تکړه اديب استاد حسن شیداليکلي دي او
دنورو ليکوالو هڅې او تجربې دي ستاسي په مخ کې بدم هيله ده تريوي کچې مې خپل
مسلمان او سرلورې ملت ته خدمت کړي وي او هغه ستر مسؤوليت چې موبه يې ددې خاورې
او ژبي په وړاندې لرو تريوي اندازې پوري پوره کړي وي .

په ډيره مينه او مننه
عبدالله الهم جمالزى
تهران 1386/2/4
دايران دنيوال راډيو تلویزیون ميلميستون

دكتاب په اړه د تکړه او وتلي وياند او ليکوال ډاکټر عيسى ستانکزی يادښت

ژبه په هره برخه کې دافه‌ام او تفهیم و سیله ده چې دوه یا خوکسان پرې یو بل پوهوي او په نړۍ کې دپوها وي راپوها وي غوره و سیله ګنل کېږي هماګه ډول چې په ليکنه کې دژې ارزښت لور او د پام وردي په راډيو او تلوویزیون کې هم غوره او ارزښتمنه و سیله ګنل کېږي لکه خرنګه چې په ليکنه کې احتیاط په کار دی هماګه رازې په راډيو او تلوویزیون کې هم بايد احتیاط وشي ئکه چې بنايی یوه وره غلطی یوې ټولنې، قوم او هیواد ته لوی تاوان ورسوی او بر عکس ډيرڅله بنايی یونطاقي په خپلې مینه ناكې او په زړه پوري نطاقي سره دخلکو اندیښنې ختمې کړي چې بنايی دغه کار دیوه هیواد لور شخصیت یا ولسمشر هم ونه کړای شي البته دغه کارهله شونی وي چې ويندوی له خپل مسلک سره مینه ولري او ددې ترڅنګ پر خپلې ژې مسلط وي ډيرکسان به مو لیدلي وي چې وايی فارسي، عربي او دنړۍ دغسې نوري مشهورې ژې خوندوري دي او بنه نطاقي پکې کیداي شي البته دنړۍ دژبو ننګ او آهنګ تل په زړه پوري نه وي خو که کلمې په سمه توګه انتخاب شي او په مینه نطاقي وشي هره ژبه بنکلی آهنګ او ننګ پیدا کوي مطلب دا چې که ليکنه بنه وي نطاقي هم ورسره بنه کېږي او که نطاقي اصولو او قوانینو ته پابنده وي اوریدونکي به تري خوند اخلي.

په نړۍ کې دهر معمولي کار لپاره هم په سلګونو کتابونه ليکل شوي دي او هره ورخ نوي خپرنسې کېږي په تيره بیا دويندوبي دفن او راډيو او تلوویزیون ډپروګرامونو په هکله ډير کار شوي دي ئکه چې نن سبا درسنديو اهمیت پر هيچا پتنه دي په پښتو کې دغه ډول کتابونه په نشت حساب دي دا په داسې حال کې ده زمونې دويندوبي اړخ هم ډير خواشينونکي او کمزوری دي. نو دنساغلي الهام دغه کتاب به په دې برخه کې یوه تشه ډکه کړاي شي یوې خبرې ته باید پام و کړو چې ويندوبي له مبنې او علاقې سره کلک تراو لري که تاسو له دغه مسلک سره مینه ولري هر ډول مطلب به په ډير بنه ډول ولوئ او اوریدونکي به هم له تاسو سره مرسته و کړي بساغلي الهام هم دپښتو د راډيو ګانو او

تلويزيونو دكمزوريو او نيمگرتياوو په ليدلو سره او دخپلي خاصي مينې له كبله دغه كتاب ستاسو داستفادې لپاره چمتو کړي دی البته دغه كتاب یوازې د لارښود په توګه رول لوټولي شي ځکه چې د نطاق لپاره ترټولو مهمه خبره نه ستړي کيدونکي کار او هلي ځلې اوله کارسره مينه، شخصي تجربه او ايمان داري ده هیڅ كتاب او ليکنه نه شته چې په لوستلو سره يې موښيو نه او اوچت وياند يا نطاق شو بسايي ددغه كتاب په لوستلو سره تاسو ته دا فکر پیدا شي چې په ځینو برخو کې له يوه بې تجربې او نوي نطاق خخه ډير خه غونبنتل شوي دي او ځيني مطالب هم تکاري دي. که دغسي احساس لرئ بې انصافي به موکړي وي خو که هرڅومه دغه توقعات او هيلې زياتې وي تاسو به خپل کار په برياليتوب وکړاي شي.

ددغه كتاب هرڅپرکي او فصل بنه ولولئ او عيناً پري عمل وکړئ ځکه چې ډير خه تري زده کولاي شي ليکوال په يوې سرچنې بسنې نه ده کړي بلکه هڅه بې کړي له بیلايلو لارو دهيواد په رسندويوکې ويندويان وهڅوي چې بنه نطافي وکړي او خپلې ټولني اوژبې ته دتاواننو مخه ونسې.

زه په خپله دغه كتاب پښتنې رسندويو ته يوه زياتونه بولم او له خدايه غواړم چې عبدالهام ته نور توان هم وروبختني چې دغه ډول نور كتابونه هم دافغانانو رسندويي ټولني ته وړاندې کړي

ستاسو او ددغه ځوان د برياليتوب په هيله.

دكتاب په اړه د تکړه وياندي ډاکټري فريدي ټهود سيفي خوتکي يادونه

د لوړي ټل لپاره مې په پښتو ژبه د ويندوبيئ په اړه کتاب ولوسته. تر ټولو د مخه راته دا ډيره جالبه وه چې دا کتاب یوه حوان نطاقي ليکل چې لاس بي له قلم سره هم اشنا دي. هغه حوان دی او دومره انژي لري چې په هره برخه کې چې فکر کوي لبځه ترسره کولي شي د ډيرو په تمه خپل اخري توان په کار ووري، زما په اند دا ده ګه د برياليتو ب رازدي. داسي بنکاري چې عبدالله الهام د خيرنو تر خنگ، په خپل کتاب کې ډيرې خپلې تجربې هم انځور کړي. او په ځينو برخو کې یې د هغو کسانو مثالونه ورکړي چې دده په نظر بنه نطاقي کوي. یو ځای یې د ازادي راهيو د او سنې مشر اکبر ايازي يادونه کړي او ده ګه په غږې یې لوستل شوي مطلب د بنه مثال په توګه ياد کړي.

کتاب په مينه ليکل شوي او فکر کوم د هغه چا لپاره چې غواړي په راهيو کې ويندو وي وکړي کيداي شي د معلوماتو ترلاسه کولو او زده کړي لپاره بنه ماذدوي. که خه هم چې او سمهال د داسي یو کتاب چاپول ډير ضروري او غوره کاردي خو زما په نظر په دې اړه نورې خيرنې او کارت هم اړتیا شته.

په رو اوسته کلونو کې په افغانستان کې د راهيوبي او تلویزیونی خپرونو لمن ډيره پراخه شوې. بناينته ډيرو کسانو ته پکې دا امکان برابر شوي چې په سيمزو، نړيوالو او یا شخصي تلویزیوني او راهيوبي چينلونو کې د نطاقي تجربې ترسره کړي. خود عبدالله الهام د خبرې په تايد دی ته اړتیا شته چې د راهيو او تلویزیون وينديان د ويندوبي پر اصولو پوهشي.

د عبدالله په کتاب کې د ويندوبي د اصولو عام تکي راخيستل شوي دي. زه ئان ددي وړ نه بولم چې په دې برخه کې نظر ورکړم. خوله خپلې تقریبا شل کلنې تجربې په رڼا کې د اویلي شم چې تر ټولو مهمه خبره دا ده چې وياند خپله په هغه خه پوه شي چې اوږيدونکې ته یې لولي. یواحې د متن تکي ونه لولي. که چيرته خوک په خپله په یوې موضوع بنه پوه شي نو بنه یې وړاندي کولي شي. په مينه لوستل او په پوره تمرکز د متن لوستل هم هغه مسله ده چې د اوږيدونکې پا ملنې ځانته اړولی شي.

عبدالله الهاام ته مبارکي وايم چې په خپل نه ستريدونکي کاريې د ويندوبي په برخه کې د زده کړي او تجربې په برخه کې لومړنۍ او پوخ ګام په ډيره مينه او چت کړي. په دې باور لرم چې دا به ټوان نسل ته د زده کړي بنه سرچينه وي.
عبدالله الهاام ته د نورو برياليتوبونو په تمه..

په درناوي
ډاکتره فريده هوډسيفي
پراګ ، ازادي راډيو

لومړۍ برخه :

(ويندوی کيدل) یوه معنی لري او (ويندویي) بله معنی، نن په هغه راډيو ګانو او تلویزیونونو کې چې پښتو خپروني لري، زیاتره داسي کسان شته چې ويامندنه دی مګر ويندویي کوي، که نه یې منئ نود چین، ډهلي او همدا راز ځینونوراډيو ګانو او تلویزیونونو ته غوره ونیسی او وګوري.

تاسي کيدای شي چې د بخت، بنه ملګري، سیاسی پوهې لوړو ذده کړو او یاهم د بنې او په زړه پوري خيري له لاري د ويامند په توګه راډيو تلویزیون ته لاره پیدا کړئ. خود بخت یاد ملګري د مرستې په مت تاسي کولای شي یو ويامند واوسی؟ فکرنه کوم. ويامند یا ويندوی کيدل د ويامندی یا ويندویي د بې پایانه لاري لمړی ګام دی. ځینې وخت پروډيو سران یا مسولین کله چې خوک د ويامند په توګه غوره کوي وايې چې: اوس بدندی کرار کرار بنې کېږي.

کله چې بوقونه اخلى هغه د کاندار به درته وايې چې د اسمه ده چې دابو ټونه مو اوس په پښو کې تنګ دي خو کرار کرار او دوخت په تيريدلو سره سمیرې او پښې مو یې خان ته جوړوي او آزادېږي.

خو هغه خوک چې په ميليونونو کسان ورته غوره دی او یا یې پروګرام له تلویزیون څخه ګوري هغه باید واقعاً کولای شي کومه دنده چې ويامند په غاره لري ادا کاندي او باید ويامند وي نه دا چې وروسته ويامند کېږي.

څوک چې د خبرو په ئاي چيغې وهی یا هیڅکله هم غابونه سره نه بیلوي دهیڅ خه په مرسته نشي کولای په آسانې سره د (ويامند) په واقعي معنی سره ويامند جوړ شي.

عجیبە ده هر شغل کتاب ، دوری او ازمونی لري خو ته به وايی چې د وياند دروزلولپاره دې خیزونو ته اړتیا نه لیدل کېږي ، دا داوس مهال ډير ويندويان چې ددي هنر دعوا کوي ددي خبرې دليل دي.

که خه هم زموږ په راډيو ګانو کې ترډيره حده ويندوبيي عالي ده ، او بنه ويندويان لرو خو په خواشينې سره به ووايو چې د تلویزیون ويندوبيي مو صفو ولاړه ده.

له يوې خوا موږ په راډيو تلویزیون کې خاصې او مسلکي دورې نه لرو ، که وي هم بې ګټې دې ځکه دیوې او نئ او یوې میاشتې په دورې کې هو مره خه نه ڏدھ کېږي ، له بلې خوازموږ ده حکومت خخه هم توې شوې ده ، ژبه ته پام نه کېږي او د ژبو وده په تېپه ولاړه ده.

بل دا چې د راډيو ګانو او تلویزیونونو چارواکي هم خومره احساس نه لري ، او هرڅوک چې کولای شي متن ولوستلاي شي نورنو راخي په تلویزن کې وياندي کوي ، چې همدي کارونو په تیره بیا په تلویزیون کې زموږ له ادبیاتو او ملي ترمینالوجۍ سره هم ظلم و کړ او د ويندوبيي راتلونکي بې هم تياره کړي دي .

په نورو هیوادونو کې که پوهنځی هم نشه خو په دې خانګه کې تحصیلات شته دي ، هر راډيو تلویزیون لېتر لې خپل روزنځای لري ، او خپل ويندويان روزي.

خودا چې زموږ په راډيو تلویزیون کې داستونزې هم شته نو ددي لپاره چې خپلې تجربې مو له نورو هغو ويندويانو سره چې واقعاً غواړي وياند شي شريکې کړي وي نو پدې اړه یې ئېښې سپارښتنو ته رابولو.

لومړئ له هرڅه مخکې د لوړنيو ټکواو پیل په توګه دا خیزونه په یاد ولرئ.

۱- عشق:

سردفتر عالم معاني عشق است
سربيت قصيده جوانني عشق است
اي آنکه نداري خبر از عالم عشق
اين نكته بدان که زندگاني عشق است

لومړئ له خپلې ژبه سره مينه:

که تاسی واقعاً دا احساس ولرئ چې ستاسی ژبه هم د نړۍ د نورو ژبو په خیر روانه فيصحه او پراخه ژبه وي، که تاسی غواړئ چې ستاسی ژبه لکه د نورو ژبو غوندي مطرح ژبه وي، که تاسی غواړئ چې ستاسی د ژبه آثار هم په هره ژبه کې ژبارل شوي وي او بالاخره غواړئ ستاسی ژبه هم د نورو ژبو په خير بدایه ژبه وي نو له خپلې ژبي سره مينه ولرئ او همدا مينه به تاسی خپلې دغې موخي ته ورسوي.

باور و کړئ د هغه مقصد لپاره چې غواړئ بې ترتولو بنې وسیله، انګیزه او پلمه عشق دی مينه ۵۵.

مينه ستاسو شپه له سهاره سره پيي بې له دې چې ستريما حس کړي او بې لدې چې و پوهېږي
مينه مو په واتنوونو واتنوونو ځغلوي بې لدې چې لږ شانته هم ستري شئ.
مينه هماګه خیز دی چې په زرگونو زرگونو کې يوکس غوره کوي او نوم يې په ويړ تاریخ ته
پاتې کېږي.

عشقدنې کلازېروونکي دی او عشق د ئاخن ځارونې منځ پانګه ده دهري بريالپاره مينه له
عاشق سره مله او ملګري ده.

عشقرحمان جوروي، عشق خوشحال او حميد جوروي.

عشق انشتاين جوروي اډسن جوروي، سولون، ارسسطو او اپلاتون جوروي.

که له تاسی سره د خپلې ژبي مينه وي، د خپلې ژبي په قدر پوه شئ ده ټې د به ايونې لپاره
هڅه کوئ او هيله لرئ ترڅو ستاسی ژبه د نړۍ ترتولو ژبو بنې فصيحه، روانه، بنګلې او
بدایه ژبه وي نو بې شکه چې ستاسی دا مينه او ورسره هڅه به تاسی هغې موخي ته رسوي
چې په نظر کې بې لرئ، او باور و کړئ دا ډيره خوره مينه ده او دې ته رسیدل واقعاً له مور
څخه یوڅه جوروي.

خوداسي هم نه چې مورنو نورو ژبو ته شاکړو او په رتلو يې پیل وکړو، نه یواحې ده ټې
ژبي چې غواړو ویاندي يې وکړو او غواړو بنې ویاندي يې وکړو د همدغې ژبي مينه او
دنورو ژبو درناوئ او احترام هم په همدي مينې کې نغښتي دي.

له خپلې موخي او مسلک سره مينه:

تاسې دهري ارزو لپاره عاشقانه هڅه و کړئ ده رخه د لاسته راولو لپاره ده ره ټه خیز چې
غواړئ ترلاسه بې کړئ په مينې سره هڅه و کړئ. که غواړئ چې ویاند جور شئ نه دا چې

ویاندی و کړئ باید د دې هنر عاشقان واوسئ ، لدې هنر سره مینه ولرئ هلتہ هر خه آسانیږي هلتہ هر ستو نزه هو اریږي او ستاسې نیت به هم لدې تولو سره مرسته و کړي .

سردار عالم او شفیع المذنبین فرمایي :
انما الاعمال بنیات و ...

او یاد سردار محمد داود خان خبره : تصمیم د برياليتوب لمړی شرط دی .

۲- هود او کار :

دخو ټښت لامل له خو ټښت پرته یوبل خیز دی ، دخو ټښت لپاره تری تو لو بنه لامل مینه ده عشق دی . هغه خوک چې عاشق وي او له ئایه نه خوئي هغه ریښتینې عاشقندی دزره له تله عاشقندی .

د اسې شاعر به هم وي چې لسګونه نالیکلی او ناویلي شعرونه لري ، ليکوال به وي چې لسګونه نالیکلې افساني به لري ... که تاسې هم تصور کوي چې د ویاندی د هنرا او مسلک عاشقان یاست خو لدې نه دابنه بولئ چې لارښی دموټرونو کار و بار ولرئ ځکه هلتہ بنې پیسيې دی نو تاسې پخپلې غونبتنې یوبل خه ته لوراوى ورکړ ځکه خوهم تاسې عاشق نه یاست . که یاست نو ریښتینې نه یاست ځکه پیسيې کولای شي ستاسې معشوق ته درسیدا په لاره کې خنډ شي . مقام هم همداسې کولای شي ستاسې د مینې په لاره کې دیوال جوړ شي .

نو که د اسې وي نو ستاسې د هلتہ په منځه بنه وي زموږ د لته .

که پدې پوهېږئ نو پس پاک او سئ زموږ په هیواد کې د ویندوېي مسلک خومره عايد نلري لکه نور هر هنر ، لکه بنه ليکوالې لکه بنه شاعري لکه هر بل خه داتاسې یاست چې دا خاوره او دا زبه درباندې حق لري ستاسې مرستې ته اړتیا لري او ستاسې کار او بنه کارتہ سترګکې په لاره ده .

تاسې کیدای شي چې د بازار له کار سره په لړ بلدتیا او آشنا یئسره دورخې سلګونه او زرګونه افغانی ترلاسه کړئ خو که غواړئ د هنر په بنو دلو سره دا کار و کړئ نو وبخښې په بله راغلي یاست ...

هغه خه چې هنرمند هنرمند ساتي هغه له خپل هنر سره مينه ده. او سپه توله دنيا کې د چالاکئ وخت دی او پدې کار کې د برياليتوب لپاره عاشقانه اراده او کار په کاردي زياته هڅه او په یوه ساده ژوند باندې بسنې. که بیامو ډير بخت بنه وو ورسه شهرت هم...
هود وکړئ او کار وکړئ...

۳- تمرين ، تمرين ، تمرين:

بنه غږ په کاردي او خلک یې خوبنوي خو هنرندي همداسي لکه د بنکلو سترګو درلودل ، خوبنې غړد هنر دوراندي کولو لپاره بنه وسیله ده. دبنې وسیله درلودل نعمت دی او له هغې بنه استفاده د یوبنې خیز دلاسته راولو لپاره بنه وسیله ده.
او س شاید اجازه ولرو چې واييو یوبنې ويياند هنرمند دی. ئکه له بنې وسیله یې بنه استفاده کړې یا لې ترلې د خپل کاري یو پياوری استاد دی.

په هر حال دا چې وکولاي شو هرې بنه وسیله بنه وکارو و نو یې له شکه تمرين ته اړتیا ده .
کمه به پیښه شوې وي چې موږ بنه وسیله ولرو او هغه بې کاره پرېږدو په داسې حال کې چې نور یې دلرلو تمه او ارمان کوي.

دبنو ويندو یانو غړونه واورئ خو فکر مو وي چې د هغه مقلد او پیښې کوونکي نه شئ کولاي شئ د هغوي غړونه ثبت کړي او وروسته یې دویل شوې خیز متن ولیکئ تاسي به هله پوه شئ چې څرنګه یو بنه ويياند له یو بد متن خخه بنه خیز ستاسي په مخ کې بدې او بالعکس هم همداسي .

په هر وخت او فرصت کې خپل غږ ثبت کړئ او وايې ورئ او خپل عېبونه کم کړئ خو یې څکله له یاده مه باسې چې تمرين تمرين تمرين .

۴- مطالعه ، مطالعه ، مطالعه :

تاسي د کار په پیل کې ددې لپاره چې بنه غړو لرئ او بريالي ويياند وا او سئ چې خومره کولاي شئ دومره زياته مطالعه ولرئ .
ددې لپاره چې راديوا او تلویزیون ته لاره پیدا کړئ ، هر خومره چې کولاي شی هڅه وکړئ .
د اپه اوري دونکو پوري اړه نلري . خو .. که په ریښتیا سره غواړئ چې د خوبنې وړو یاند شئ

د هغه خه دقبلولو په ترڅ کې چې پورته وویل شول او هغه خه چې په راتلونکي کې به وویل شي ، له مطالعې باید بې خبره نه وئ.

مطالعه ، هرڅو مره چې کولای شئ او په هرځای کې چې لاسرسئ ورته ولرئ. د اسي مه وايئ چې وخت نلرم وخت مې کم دي بوخت يم. نيم ساعت به وروسته د سينما يا بل چکرځاي تهکټه واحلي يابه هم نيم ساعت وروسته فوتپال او ساتيرئ ته ووځئ او نور تفرحي کارونه هم د اسي دانيم ساعت په مطالعه ولگوئ.

کله چې د سينما يا حمام په صف کې ولاړ یاست کله چې په ملي بس یابلنباري موټر کې روان یاست ، کله چې له یو ځایه بل ځای ته سفر کوئ په موټر په الوتکه په هیڅ ځای کې خپل وخت هسي مه ضایع کوئ ، مطالعه و کړئ.

که کوم ځانګړئ پروګرام چلوئ یاد کوم ځانګړي پروګرام ويندوی یاست ، تربولو نسه خبره ده چې په هماغه ځانګه کې مطالعه وکړئ خو هیڅکله هم له ادبیاتو مه بې خبره کېږي. که تاسي دهره ول پروګرام چلونکي یاست خو بیامو هم بنست ادبیات دی. ځان دشعر او نورو ويکو له سمې بنې سره آشنا کړئ.

بیلا بیل متنونه ولوئ بیلا بیلې لیکنې او کتابونه ولوئ دا کار په تاسي د ځانګړي اغيز سربیره له تاسي یو با تجربه ، او حاضر خواب کس جو روی. مودب ، متواضع او د نظر خاوند کېږي او ذده کوئ چې ځنګه ولیکنې.

کله چې تاسي د ډیو پروګرام په اړه راپور وړاندې کوئ یا هم په ستډیو ، بهر په اداره کې کوم مجلس یا ناسته اداره کوئ هلتنه به تاسي کم له کاغذ او لیکلوا خخه استفاده کوئ. ستاسي د ذهن بدایي او حاضر خوابي به ستاسي په کار کې د بیلګه کولو لامل شي. له پښتو ژبې او ده ګې له قواعدو سره به ستاسي بلديا ستاسي په کار کې ډېره ګټوره وي. که تاسي یو قيد د صفت په بنه ولوئ یاد اسي نوري تیروتنې ستاسي لیدونکي او اوریدونکي به خپل رadio یاتلويزيون بند کړي.

هغه چابک خواب ورکړ.

هغه چابک ، خواب ورکړ.

دلته و ګورئ په لومړي غونډله کې لوئ چې هغه چابک خواب ورکړ يعني هماغه کس ژر خواب ورکړ ، خو پدې بله غونډله کې بیا هغه چابک کس خواب ورکړ خواب یې شاید کرار ورکړي وي خو دا کس چابک دی ، یو صفت دی ...

تاسی هم په ڏيرې مطالعې سره کولای شى داسې ڏيرې غونډلې پيدا کړئ او سمې بنې يې ولوئ که خه هم زموږ په پښتو کې انشاالله چې ڏير داسې څيزيونه نشته په نورو ژبو کې شايد داسې ستونزې ڏيرې وي خو بیاهم تاسی کوبنښ وکړئ مطالعه به درسره لامرسته وکړي.

داهیڅکله هم له یاده مه باسی چې ستاسی او ریدونکی یالیدونکی ستاسی پروګرام ته دیوچل لیدلو وخت لري ، هغه کتاب نه لولي چې که کوم خای يې سمونه لوست نوشاته به لارشي هغه به له سره او ری یابه پرې فکر وکړي. او بلده دامهمه مسله هم مه هیروئ چې هرڅه چې له راديو او تلویزیونه خپریزې هغه معیاري ژبه بلل کیرې او هرویوکی چې کاریبې هغه د چا خبره نور نو ژبو ته هم لویوېي. نو په همدي دلیل ناسمه لوستنه بالکل ممنوع ده .

له نورو بهرنیوزبو سره هم ستاسی بلد تیا په تیره بیا له عربی او فارسي ژبو سره ځکه چې زموږ له پښتو سره يې یو خه اړیکې شته هغه به هم ستاسی له بېلګه والي سره مرسته وکړي. او بالآخره په یاد ولرئ چې :

راتلونکی په هغه چاپوري اړه لري چې هيله يې لري او په هغه تینګ ولاروي.

۵- زغم او استقامت

بنيا يې په لوړيو کې تاسې وویاست چې ویندوبي آسانه ده خو کله چې دغه پړ او ته ننوژئ او په تمرین پیل وکړئ وروسته بنایي وویاست چې نه ویندېي آسانه هم نه ده . خودا په یاد ولرئ چې بنه وياند هغه دی چې ڏير وخت يې ویندوبي کړې وي ، تاسې هم ڏير زغم ولرئ بنایي خوکاله وروسته تاسې ڏير بنه وياند شئ ، په لوړيو کال کې بنایي له ستونزو سره لاس او ګریوانوئ ، خودوه کاله وروسته بنایي مسلط وياند واوسي او خوکاله وروسته بنایي د هیواد په سویه مطرح او مشهور وياند جوړ شئ . مخکې هم وویل شول ، زموږ په هیواد کې ویندوبي لکه بل هر هنر عايدنه لري ، نو تاسې که مینه لرئ نو زغم هم ولرئ .

دو همه برخه:

لومړني ګامونه

ویاند هغه خوک دی چې د لیکوال لخوا لیکل شوي ، د ایدهیتې لخوا ایدهیت شوي او د کافي ایدهیتې لخوا کتل شوي او د پروډیوسر له نظره تیرشوي او بالاخره د تولوزیارونو وروستي مسول دی چې هغه زحمتونه چې ایستل شوي دي هغه د اوريدونکي په مخ کې کېږدي کیداى شي په لبې پرواين سره د دغه تولو کارکوونکو زیارونه په او بولا هو کري . ویاند بايد هغه تولگه چې ورته سپارل شوي ده او تاکل شوي ده ترا اوريدونکي یالیدونکي پورې يې وروسوی ، بايد په هغه توګه چې لازمه ده ورسوی .

اوریدونکي یا لیدونکي همدا ویاند پیژنی ، هغه له دې نه دی خبر چې دا خبر چا لیکلی او چا ایدهیت کري او د دې تولو تر خنگ هيله لري چې ویاند وروسره صمييمې هم وي . وايې چې یوه لیکوال به د خپلې هرې ليکنې په پیل کې د موسکا کلمه هم لیکله او د راډيو یوه بل لیکوال به تل له ئان سره خپل ملګري ستوده یو ته بوته او ورته يې ويلی و چې کله د هغه له خيرې موسکا ليرې شي نورو به يې د هغه غورونه راکاړل چې بيرته موسکي شي .¹

زمور د غرب کيفيت او زمور د بيانولو خرنګوالي د ژبني په پیژند ګلوئ او په لیکلی متن زمور د تسلط بنودنه کوي او لدې هم مهم زمور د شخصيت بنودنه کوي .

مور په هغه غږ چې چيغې ته ورته دی او په ژوول شوو او ناسمو و یوکو سره خرنګه کولاي شونور د خپل مطلب درک کولو ته وهخوو .

د خبرو په وخت زمور د خيرې ناسموالي او دسر او لاسونو خوئول هم زمور د شخصيت داغي کوي او هم مو خبرې بې اغيزي کوي .

¹ داکتير عيسى ستانکزى ، راډيوبي پروګرامونه

مورد ديو پښتون په توګه کله چې يو خپل هيودوال ته خبرې کوو ، باید زمود بیان پاک ، فصیح ، اغیزمن او په یاد پاتیدونی وي بې شکه چې زمود بیان به زمود په شاوخوا خلکو او دشاوخوا زبو په خلکو هم اغیز کوي.

زمود ژبه زمود نیکونو مهم یاد گاردي او زمود ديو والي تریتولو نبه سمبول دی او زمود دنده هم داده چې ده گې په ساتنه ، پالنه ، روزنه او بدایونه کې هم تر خپله وسه وسه هڅه وکرو .

زمود په هیواد کې او سپه راديو ګانو او تلویزیونونو کې په تیره بیا په دې مصنوعی راديو ګانو منظور مې دا اف ایم یا طلوع مولوع دی پدې کې ویندویان په یوه غونډله تینګار کوي پدا سې حال کې چې تینګار هلتنه نشته ، یا هم دغونډلې په منځ یا ناسم ئای کې مکث کوي د همدي لپاره راتلونکې بحثونه ګونبني شوي دي .

۱-په کلام باندې تسلط:

ویاند کله چې خبر لولي داسې بې باید ولو لي چې اوري دونکی احساس وکړي دا خبر هغه په خپله برابر کړي دی او په هغه سيمه کې چې په اړه بې خبر لولي په خپله حاضر وو ، یا هم که سیاسي یا اقتصادي تبصره لولي اوري دونکی یا لیدونکی داسې احساس وکړي چې یو سیاسي یا اقتصادي کار پوه ورته خبرې کوي .

څه وار خو ددې شو چې تاسې پکې بند بند شئ او یا هم په ځینو و یو کو چې خپله بې هم په معنی نه پوهیږئ هسې تیز تیر شئ .

ځینې وخت به تاسې هم لیدلي وي ، زمود په تلویزیونونو او راه یو ګانو کې ځینې ویندویان خبر لولي ، خو خپله نه پوهیږي څه لولم فکر بې بل ئای دی ، که تاسې ورشئ لب و روسته ترې پونستنه وکړئ چې د هغې فلانۍ جملې مطلب څه وو درته وبه واي یو چې زه ولا که پرې پوهیږم خو همدا سې بې راته لیکلې وو .

کله چې سړۍ خپله په یو مطلب پوه نسي ، خپله ونه پوهیږي چې څه لولم او معنی بې څه ده نو بل به څرنګه و پوهوي ؟

د (په کلام باندې تسلط) خخه هم مطلب دادی چې هغه څه باید ولرئ چې د متن ددقیقې معنی او مفهوم په لېږدونه کې اړ تول صفات او مهارتونه ولري . په کلام د تسلط د پیدا کولو لپاره باید لو مری د شاعر یا لیکوال د جملو په معنی او مفهوم په بشپړه توګه پوه شئ

او ددی پوهيدلو لپاره باید ترخپلی وسی او اندازی پوری مطالعه او تمرین ولرئ او وروسته د همدى صفاتو او مهارتونود ترلاسه کولو لپاره وهخیرئ او هخه وکړئ چې هر خومره زیات کیدی شي اوريدونکی د لیکوال په منظور پوه کړئ.

تاسي د لیکوال ژبه ياست هغه خه چې ليکل شوي تاسي یې تراوريدونکو پوری رسوئ لو مری باید تاسي پوهيرئ چې دا خه ليکلی؟ او معنی یې خه ده؟ وروسته تاسي هغه ليکنه او هغه متن په بنه توګه تراوريدونکي پوري ورسولاي شئ، ياهه بله ويناتاسي باید اوريدونکي هر خومره مو چې وسوي د لیکونکي مخې ته نبردي کينوئ. تاسي تراوريدونکي پوري د لیکوال ياشاعرد ذهنی مفاهيمو ليږدونکي ياست، که غواړئ چې ترې ولو په بنه توګه د لیکوال مفاهيم او ذهنی منځ پانګي تراوريدونکي پوري ورسوئ نو دلاندي نكتې په غور سره ولوئ :

الف: د ويکو په سمه توګه لوستل:

ډير کله په راديyo او ټلویزیون کې دا سې پیښه شوې ده چې وياند د یو متن په لوستلو کې ځینې ويکي غلط لولي.

کومې کلمې چې او سه موبې تري په ويلو او ليکلو کې کار اخلو، نه زموږ په ئای پوری اړوندي دی نه هم زموږ په وخت پوری. دا زموږ د پخوانیو یادگار دی چې زموږ په وخت او ئای کې دامانت په توګه پاتې دی او زموږ دنده هم ددې امانت په سمه توګه ساتل او ترخپلوا تلونکو نسلونو پوري یې دسمې او کره بنې د ورسولو مسوليو.

موږ پوهيرو چې د پښتو ژې په زړگونو کلونو هسکې تېتې ليدلې دی او ځان یې ترمود پورې رارسولي دی. هغه خه چې او سه لرو او د ژې په توګه یې کاروو او هغه خه چې نن یې زموږ ماشومان او رې ترڅو یې ده ګوی ژې وروستيو نسلونو او ده ګوی بچيانو ته ووايسي همدا پښتو ژبه ده چې زما په نظر او سه له عجبيو ورڅو سره مخ ده.

هغه خه چې د پروګرام په توګه له راديyo یاتلونکو خخه خپريې او هغه خه چې په ليکلې بنه په ورڅانو او کتابونو کې خپريې د یو ګل اندام تصویر دی چې له نگار خخه اخيستل شوې هيئداره کې بنکاريې.

هغه ژبه چې یو وخت لکه د کروپ غوندي کروپلي او د خوشحال خان د توري غوندي تيزه وه او سه لکه په یوه عمومي لاره کې یوه زړه قهوه خانه هسي کاريې ته به وايې چې موږ له لویه سره رحمان، حميد، او خوشحال خان نه درلود...

مثلاً ماهير ليدلي دي ، گرشك چي دهلمند يوه ولسوالي ده دگاپ په زير او دش په زور سره لولي . زهدا مثالونه نشم راوريلاي حکمه او سمي ياد ندي خوتاسي دا طلوع ملوع اونه پوهير بم دا فلانى اف ام او فلانى اف ام او ياهم نريوالى را هيوم گانې ! لکه چين ، هند او خينې نوري واوري هلتنه به ژرا درشي .

يوه بسخينه ويائنده پيزنم نه پوهير بم چي په طلوع کي ده که په اريانا تلويزيون کي پينستو کله کله خه وايي باور و کرئ چي يوه ورخ مي بي خبرې اوريدي ژرا راغله داسې يې دا پينستو سره تريپنسو لاندي کوله تابه ويل چي بس تربيشل دی غنم دي پري ورتوييري او سره تکوي يې .
يوبل ويائند هم په طلوع کي خبرونه وراندي کوي بنه شاعر او پوه هم ئانته وايي تاسې يې ويندوبيي و گورئ او سم ورتە ئيرشى بىا فكر و کرئ چي له لويء سره يې په دې تولو خبرونو کي په خو پوه شوئ .؟؟

زياتره ويوكى چي او سه موبيلرو ، له وينو او اورونو په دکو پيريو کي ترموده رارسيدلې او روغرمت ... زموږ نيكونه مړه دي او او سخاوري شوي دي خو ويوكى يې لاتازه ، رغند گويما او په خپل حال پاتې دي . او نه همدا په خپل حال پاتې ويوكى له راديوا او تلويزيون خخه ساكن او بې غړه اورو داولي ؟

که چېري په يوه ميلمستيا کي کوم خه غلط تلفظ کړو بشائي خومره اهميت ونلري خود راديوا او تلويزيون له ميكروفونه خرنګه ؟ هغه وخت چي زموږ غږ ميليونونه کسان او رى هلتنه موږ حق نلرو ويوكى په غلطه توګه ولو لو . که يوليکوال متن غلطوليکي او تاسې هم د يولوستونکي ياديو پروگرام د چلدونکي په توګه يو خه غلطئ نوري هم پري زياتې کرئ فکر کوم چي هلتنه به نوشى له روژي ددوه مياشتوا روسته اچار ...

کله چي يو ويوكى خوئله غلط ولوستل شو ، يا له مجبورئ په يوه جمله کي و کاريده دخلکو په تيره بيا دخوانانو په ذهن کي پاتې کيږي ، او له هغه بل نسل ته او که په همدي توګه وراندي لارشي چي همدا او سروان دى ليږي نده چي دا بېتة ، کرور ، رحمان خوشحال او ... ژبه به کوم خيژشي يابه د ياجوج ماجوج له ژبه پرته بله خه نشي .

اي کاش اي کاش چي ليکوالو هم ديره پاملننه کولاي !

د آريانا تلويزيون خبرونه که و گورئ ، نودې پايلې ته به ورسيرئ چي خواران يا له قحط رجال سره مخ دي ياهم له دري ژباره کوي او ياهم نشي کولاي ولېکي .

مثلاً په يو خبر شل حله رائي ، په پايله کي داسې وشول ، ياهم نوري تيروتنې دي چي ئانته دا حق نه ورکوم پري خبرې و کرم ، حکمه زه غواړم یواهې د ويندوبيي په اړه خبرې و کرم خو

دې تکي ته هم بايد ترڅيره پام او دقت وشي چې ليکوالان هم بايد ترڅيلې وسې پوري هڅه وکړي چې سم خه د اوريدونکي لپاره د ويالند په لاس ورکړي.

ب:

د ويوكو يا کلمو د معنا او مفهوم او همدارا زده ګنډي ترمنځ داريکې په سمه توګه پیدا کول

تاسي یو بنه ويالند ته غوره و نيسئ هغه چې کوم خه لولي تاسي بې ولیکئ او بیا بې وروسته په خپله له ئانه سره په خپله له جهه ولوئه ، هله به پوه شئ چې څرنګه بنه ويالند د کلمو او جملو حق ادا کوي.

هغه خه ويوكى او جملې چې تاسي ته د کاغذ په مخ درکړل شوې دي ، که بې په ځيرتيا سره ولوئه بنایي په لومړي څل بې سمې اړيکې ونه مومنئ . او ځینې وخت خو بې که دوه درې څله یو متن ولوئه بنایي وروسته و پوهیږئ چې که مو په لومړي څل لوستلاي نو خومره به بې معنی په بله روانيدله .

ج:

د شعر له وزن ، قافيې او ادبی صنایعو سره بشپړه بلدتیا او آشنايی .

زياتره وخت د نازکو تکو د معنا او مفهوم پیدا کول د کلمو په سمو پیيلو پوري اړه لري او په شعر کې د ويوكو د اړيکو پیدا کول د بیلا بیلو وزنو نو پیژند ګلوي له نثر خخه په شعر کې زياته برینسي .

د ويوكو سه ادا کول او لوستل یوه موضوع ده او د هغه ګنډي ترمنځ د اړيکو پیدا کول بله موضوع او ترزیاتې اندازې پوري د پښتو ژبې له ګرامر سره ستاسي تراشنايی پوري اړونديږي .

کيدی شي تاسي یو ويوكى په یواحې توګه سه او فصيح ادا کړئ ، خو بايد ځير شئ چې د هغه په سمه نښلولو او ارتباط کې هم بریالي وي . کله چې تاسي شعر لوئه نو دا موضوع د بیلا بیلو وزنو نو او صنایعو له شتون سره زياته مطرح کېږي ، چې د اپخپله ددې دليل دی کوم متن چې تاسي لوئه خه نشووي خه نظم تاسي بې بايد په معنی او مفهوم په بشپړه توګه و پوهیږئ .

خو که تاسی یو ویو کی غلط ولولئ ده گه تاوان له هغه خه ډیر زیات دی چې تاسی د ویو کو ترمنځ سم تراو جوړ نشئ کړای که خه هم چې تاسی په غلط تراو سره د جملې معنی معکوسه کړئ.

خو پداسې حالت کې خو کارونه کېږي: د یو ویاند په توګه ستاسې ابرو له خطر سره مخ کېږي او ستاسې په بې سوادئ او ناپوهی دلالت کوي له بلې خوا اوریدونکي په هغه مطلب چې اوري بې او همدار راز ستاسې په راديو یاتلویزیون خپل اعتماد له لاسه ورکوي مالې وړاندې وویل زه او سکله چې خبرونه اورم له بدہ مرغه له بدہ مرغه هلتہ تلویزیون هم راته چالان وي خوبیاهم زه د مهمو خبرونو لپاره بې بې سی یا آزادی یانورې راديو ګانې اورم داولي دا ددې له خاطره چې په طلوع ملوع مو او س اعتماد له لاسه ورکړي.

په هر حال که متن فصيح او روښانه وي که خه تاسی د ویو کو ترمنځ په هغه توګه چې لازمه ده ارتباط برقرار نشئ کړای بیاهم ستاسې او ربدونکي شاید د مطلب په معنی او مفهوم پوه شي خو که په یوه متن کې تاسی درې څله یو ویو کی ناسم ولولئ ستاسې دا ناسم ټوستني به د اوریدونکي په ذهن تل پاتې اغیزوکړي، مګر هلتہ چې ټول اوریدونکي پوه او ادبیات یې دومره قوي وي خوزه ډاډه یم چې هغوی بیاستاسې راديو او تلویزیون څو مره نه ګوري او اوري او هر چيرته خپل فارغ وخت په کتاب ټوستنه تیروي.

خو ویندوې په تیره بیا زموږ او تاسی په هیواد کې له شعر ویلو څخه ډیره جدا نده. یعنې تاسی دیوویاند په توګه نشئ ویلای چې له شعر سره آشنايی او شعرویل زما کارندی. که تاسی غواړئ شعر بنه ولولئ د تورو او تړنګونو په معنا او مفهوم په بنه توګه پوهیدواود ویو کو په سم درک سربیره باید د ادبی صنایعو سره هم مخ شئ او حتماً خیر او سئ چې په زیاترو څایونو کې په شعری اړتیا سره ویو کی خپله اصلی بنه له لاسه ورکوي او ټینې بدلونونه مومنې.

فکر مووی چې ده رخه په لوستلو کې ډیر دقيق و او سئ شونې ده ستاسې په ډیره وره تیروتنه نیوکه وشي او مسخره مو کړي. هڅه وکړي په فارغو وختونو کې بیلا بیل شعرونه ولولئ ده ګې ادبی صنایع، باريکئ کره او سمې بنې او همدا سې نورې هڅې وکړئ تر خود هر شاعر یا هر شعر په سمه توګه ولوستلاي شئ.

دلته د پښتو ژبې شعرونه او نورې لیکنې ندي راول شوې چې مثال ورکړ شوی واي او تاسې هم متوجه شوې وي خو تاسې خپله باید ډیره مطالعه وکړي، د ډیرو ویو کو او ډیرو

بیتونو سمی او کره بنی و مومنی همدارنگه تل هخه و کرئ چې هر خومره کیربی د پښتو ژبې ګرامرو لولئ او ذده کرئ ترڅو د جملو په اودون نبه پوه شئ.

۵ :

په ويکو بشپړ تسلط او لاس بری :

تاسي که د پښتو د وزرونو په خير نرم غږ ولرئ که د سپرلنیو مرغانو په نسبت خو ئله زيات نبه او بنکلی غږ ولرئ خو چې له ويکو سره نبه آشنايی ونه لرئ او په هغو بشپړ لاسبری ونه لرئ هغه موټروانه ته به ورته ياست چې د موټروانه په مخصوصو جامو کې د موټر ځغلونې په نړيوالو سیاليو کې ګډون کوي خو په حقیقت کې د هغه موټر په یوه پرזה او کارونه هم نه پوهیږي . تاسي کولای شئ په مطالعه او تمرین ، مطالعه او تمرین او په مطالعه او تمرین کولای شئ هرو یوکی او ترنګ په جمله کې لکه ژابلې هسې په آسانی او مزې سره وژو یاست . پرته لدې چې هغه موله ستونی تیرې شي یامو هم له خولې بهرو وحی او یاهم په خبرو کولو کې کومه ستونزه پیدا کړئ ...

کله چې تاسي د مطالعې او تمرین په مرسته چې دير تینګار پري وشو په متن لاسبری شولاست تاسي به د متن له لوستلو خخه که خه هم دوه ساعته پرله پسې متن ولوی ستري شئ بلکې د پوهې او ځواک د هغه احساس له مخي چې تاسي یې لرئ ستاسي بدن به د خوند او لذت خخه د کیربې ، په تیره بیا چې د پروډیو سر نور هڅوونکي لاملونه هم ورسره شي نوله تاسي به په ټولنه کې یو پیاوړ او باسوده ویاند جور کړي .

اوسم که غوارې چې په ويکوله خپله لاسبری او تسلطه خبر شئ نو خپل د ثبت تایپ مو راواخلئ هغه خه چې زه درته ليکم تاسي یې ولوی او ثبت یې کرئ دير نه نو چمتو یاست :

- داونی اوه ورځې دادي : شنبه ، يکشنبه ، دوشنبه ، سه شنبه ، چهارشنبه ، پنج شنبه او د جمعې مبارکه ورځ .

اوسم پام و کرئ چې د شنبه ، يکشنبه ، دوشنبه ، سه شنبه ، چهارشنبه ، پنج شنبه په ويکو کې دن توري درنه ميم نه دی لوستل شوی ؟ ...

تاسي هخه و کرئ همدارنگه ستونزې راټولې کرئ او په تمرین او خيرنې سره یې کره او سمې بنې پیدا بیا یې سره یو ئای کرې او خو خو ئله یې ثبت او واورئ .

په هر حال داستاسو ژبه ده چې ويوكى سره بيلوي ، او ويوكى باید ستاسي ژبي ته دوکه ورنکري .

ر :

مناسبه لهجه او دويلو طرز :

ستاسي لهجه او دويلو طرز باید دويوكى له معنى او مفهوم سره په متناسبه توګه تغییر و خوري . يا په بل عبارت ددي ترڅنګه چې ستاسي غږ هيڅ ځانګړي او تاکل شوي حالت نلري باید وکولاي شئ هره لهجه او حالت چې مناسب وي ورکړئ ، دلته نو کابو یو هنر مند جور پيربئ . لاندې مثال ته حيرشي :

تاسي له خپلې ميرمنې خخه پونتنه کوئ : هلك ته دادرمل ورکرم ؟
ميرمن مو په اوردو چيغه کوي : ن نه !

يعني ده ګي دادويلو طرز ددي بسونه کوي چې هيڅکله هم باید دادرمل ورنکري . او که ستاسي ميرمن په لنډه او معمولي توګه وايي : نه .
 يعني داددي بسونه کوي چې نه او سې مه ورکوه يعني وخت ېي ندي .
 او س فرض کړئ له خپلې ميرمنې سره مو خپل ماشوم ته ددرمل په ورکولو کې د
 نظر اختلف دي تاسي هم له هغې پونتنه کوئ : دادرمل ماشوم ته ورکرم ؟ او هغه په
 پريکنده توګه وايي : نه !

يعني په حقیقت کې وايي چې : نع
 او س ده ګي دالهجه تاسي ته خه معنى لري بسايي مفهوم يې داوي چې که د ماشوم ته دا
 دارو ورکړل نوزه به درسره جور پيربم .

بياهم فرض کو و چې خو ختونه مو خپل ماشوم ته درمل ورکړي دي خوا غيزې ندي کړي
 دائل بيا هماګه پونتنه کوئ ستاسي ميرمن دائل په سره لهجه وايي : نه .
 يعني : پريبده يې نور دادرمل بې اغيزې دي .

وينئ چې یولنډ ددوه تورو لرونکي ويوكى خو ډوله معنى ګانې رامنځ ته کولاي شي ، په
 یاد ولرئ هغه متن چې دپروګرام په توګه په واک کې لرئ شايد د ماشومانو لپاره کيسه وي
 شايد یوه ټوته عرفاني شعروي شايد طنز ، خبر او یاهم د بزگړئ په اړه درس وي . د یادو
 شو توکو هريو ځانګړي لهجه او د ويلو طرز غواړي . تاسي کولاي شئ په کومه لهجه چې د
 رحمان بابا شعر لولئ د کليوالې روغتيا په اړه خبرې وکړئ ؟ کولاي شئ په هغه مهربانه

چې د ماشومانو لپاره کيسه لوئی سیاسي يا اقتصادي تبصره ولوئی؟ یاهم خبر ولوئی. خو نه نشي کولای.

زما په نظر دابنه خبره ده کله چې تاسي یو غم انگيز مطلب يا شعر لوئی په ئان کې لړکينه را پیدا کړئ او کله چې طنز يا خندونکي مطلب ولوئی په خپله مو هم په شونډو موسکا خپره وي.

په ياد ولرئ وړاندې هم تینګار وشو چې کله مو د لوستلو لپاره متن چمتو کړ او په تولو شرایط سربيره مو متن درک هم کړنو دا هم بدنه نده ترڅو چې مطلب ثبت کوي شعر یو خل ثبت کړئ وايې ورئ حتی خو خلې یې ثبت کړئ او هرخلې په دقت سره واورئ په لسم خل به پوه شئ چې له نهم خله موږ بنه لوستلي دی خو یو به نو هغه وي چې دير به ستري ياست.

س :

په مهمو ويوكواو کلمو تینګار:

هر متن او مطلب د ئانګړي مفهوم او موخي لپاره ليکل کېږي چې نوموري موخه او موضوع باید اوري دونکي ستاسي له خولي واوري. هغه باید په هغه خه چې ته او ليکونکي یې غواړئ د پوهولو لپاره وړاندې کړئ و پوهېږي.

په همدي خاطر لازمه ده چې په هغه ويوكواو کلمو چې د همدي موضوع او موخي د رسولو لپاره کاريږي هغه که خپله موضوع وي يا داسې خه چې د موضوع له رسولو سره مرسته کوي ستاسي په تینګار او ادا سره ترا اوري دونکو رسېږي لاندې مثال ته حېر شئ:

برياлиي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي.
او سپورته غونډله خلور خلې ولوئی او هر خل په یوه کلمه يا ويوكې تینګار و کړئ او وګورئ چې خرنګه مفهوم تغير مومي:

برياليي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي

يعني دا چې له احمد سره بل چا په کو خه کې لوبي نه کولي برياليي ورسره لوبي کولي.

برياليي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي.

يعني بريالي په کو خه کې له بل چاسره لوبي نه کولي ده گه لوبي له احمد سره وې.

بريالي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي.

يعني بريالي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي بل ئاي نه.

بريالي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي.

يعني بريالي له احمد سره په کو خه کې لوبي کولي هغوي بل خنه کول يواحې لوبي يې کولي.

ئير شوئ چې ستاسي لفظي تينگار په اوري دونكى خودوله اغيز بندلای سى ؟
 لاندې غوندلە خوچله ولولى او هرچل په يوه کلمه تينگار وکړئ:

بالاخره به د جنګ له لمبو خخه يواحې افغانستان سرلوپى راوخي.
 وبه گورئ چې د هرويوکي په پرتله به زيات يواحې د افغانستان په کلمه تينگار ستاسي له
 پاره خوندوري ...

۲- لهجه:

موب که د هري سيمې يو ، که هره لهجه ولرو خو کله چې په راهيو کې خبرې کوو او
 ميليوننه کسان مو غږ اوسي او هغه هم د بيلابيلو لهجو او سيمو وګري ، نو موب اړيو چې
 په دasicې لهجه خبرې وکړو چې تولو ته د منلو وړوي.

يو وياند چې په هره ژبه ويندويي کوي ، باید په هغه په بشپړه توګه واکمن وي ، نه دasicې
 لکه زموږ په هياد کې بس که پښتون دی که فارسي ژبى خوچې هغه متن ولوستلای شي
 نور يې فکر ندي چې مطلب اوردو دی که پښتو خوبس وياند يې نور معلوم شوي دی. کله
 چې يو وياند په سيمه کې په دود ژبه او لهجه خبرې کوي خود بلې سيمې لهجه ولري نه

یواحی اوریدونکو ته یې د بیان درک گرانیبی بلکې په هغه لهجه پوري به یې زیات اوریدونکي وهم خاندي.

ددې ترڅنګ به دې کمډي لوړغارو لپاره یومضمون هم په لاس ورکړي، که باورنه کوي د هندوستان پښتو راديو، دمسکو، دچین او ځینو نورو راډيو ګانو ته غوره ونيسی خندا به موراشي. په یاد مووی چې بنایي همدا لهجې ده ګې سیمې په لهجو چې هلتہ هغه راديو زیاته اوریدل کېږي اغیزوکړي. او د اوریدونکو عادت شي.

زه یوه یادونه غواړم دلته وکړم او هغه داچې باید ويندوی دېښتو هرټکي او هرټوری سم ادا کړي. او س په ځینو راډيو ګانو او تلویزیونونو کې حتی په بې سی کې هم د اناروغری لګیدلې ده چې فارسي ژبې رائحي پښتو خبرونه لولي، بنه فکرو کړئ چې فارسي ژبې کولای سی دت، ډال، ر، ن، ب، خ او خ یا نورتوري هسې ولولي لکه چې یو پښتون یې لولي؟ فکر نه کوم... او دا چاره ده ګې راډيو محبوبیت کموي ځکه چې ویاند دو مره مهم رول لري چې حتی خلک هغه راډيو یا تلویزیون په ويندویانو پېژنی.

همدارنګه که په ټوله پښتونخوا کې یو پروګرام خپرېږي. تاسې یې فرض کړي چې د کروندي په اړه دی او د دې پروګرام چلوونکی په سوچه خوستئ ژبه خبرې وکړي یاد حندرانو یاد تنهیو یا نورو یا هم دبل ولایت یا بلې لهجې نو په ننګرهار کې یو بزرگر به یې واوري خو فکر کوم چې حتما به یو خه ووايې چې دا ګوره کومه پښتو غربوې زه خو پري نه پوهېرم همدا سې که د همدغه بزګر په لهجه په تنهیو کې خپرونو وکړي...

۳- له اضافي غربونو او جملو پرته خبرې:

زموره عادت دی کله چې خبرې کوو او په یو سمه ویو کې کې فکر کوو نود (۱) (ا) (اوم) او ... په خير غربونه باسو. زیاتره هم د ګوندلې په پیل یا منځ کې د (نو) یانورو په خير جملې کاروو. چې د خبرو کولو له موضوع سره هیڅ اړیکه هم نه لري. او پایله یې هم د اوریدونکي ستري کيدل دي. او د اسې بسودنه کوي چې ویاند د خبرو لپاره چمتووالی نلري یا هم په وینا مسلط ندی او زیاتره دوخت تیرول دي چې دا چاره به لامل شي چې دیرژر خپل اوریدونکي له لاسه ورکړي.

په تیره بیا چې عادت مووی ځینې ورته ویو کې سره د او په وسیله و تړو او تکراری تکراری یې ووايو. که ویاند کرارې او سستې خبرې وکړي او د جملو پای هم همدا سې پریبدې خونو څه یې کوي هغه خوبه نوله بد هم بدتر شي.

دا په ياد ولرئ، خه په راديو کې خه په تلویزیون کې خه په اداره او د کارپه ئای کې فصیحی روانی او له هه هو پرته خبرې و کړئ ترڅو مو خبرې اغیزمنې او تاسې هم د درناوی وړوئ.

٤- له ساه کېبلو خخه سمه ګته اخيستنه:

پوهیږئ چې هره دمه او ساه کېبل دوې مرحلې لري: یو ساه اخيستنه بله ساورکول. تاسې چې کله هوا اخلئ نشی کولای خبرې و کړئ. ستاسې خبرې د ساایستلو په وخت کې دی یعنې کله چې تاسې ساوباسې.

تاسې باید په خپله ساه ایستنه دومره مسلط وئ چې و کولای شی له خپلې ساه ایستنې خخه زیاته اندازه استفاده و کړئ. دا کار په ډیر تمرین سره شونی دی.

دا تمرینونه کولای شی په کتابونو او نورو لیکلوا کې و مومى چې دلته زه نسم کولای دومره مثالونه درته راټول کرم چې تاسې پرې تکیه و کړئ نو تاسې ډیرې مطالعې ته اړیا است. خو تاسې له موب سره لاندې جملې هم لوئی:

د اجمله پوه یوه ساه ولوئی:

: لومړنئ جمله باید لنډه او په زړه پورې وي ترڅو اوریدونکی یې پاتې برخه په خيرتیا او دقت سره واوري.

د اهل جمله لب او بدو:

البته دا چاره ستاسو په سلیقې او ذوق پورې اړونديږي ممکنه ده دغه لنډه جمله یوه هیجنانی پونښته وي او یا داسې خه وویل شي چې اوریدونکی شک او فکر کولو ته اړ کړي ،

² ډاکټر عیسى سтанکرۍ: د راډیوې پروګرامونو له کتاب خخه ² د راډیوې پروګرامونو کتاب

يا

كه ستاسو په خيري موسكا خپره وي ستاسو د آواز دوستانه او مينه ناک لحن به له و راي
جوت وي او دا به يو برغلوي وي چې ستاسو غلطئ پتې کري ...

تاسي باید د هر دول ليکنې لوستلو ته چمتو وئ ، د سا غو خونکو ، او بدو جملو ، غو خو
غوغو خملو او د اسي نورو ته . البته فکر مو وي چې کله کله متنونه په او بدو عبارتونو
سربيره سخت ويوكې هم لري . او د دې تولو سره بايد ستاسي دساه او اواز خوک و انهوري
، په تول کې ويلی شو چې باید په خپله ساه په بشپړه توګه واکمن وئ .

او س هڅه و کړئ چې د الاندي مطلب په لور آواز ووائی او هڅه و کړئ چې په هره ساه سره
ډير ويوكې ولوئ خروښانه او سليس . دا کار ستاسي له تنفس سره مرسته کوي . تاسي
کولای شئ هر حل خپل غږ ثبت کړئ او ځلونه ځلونه یې واورئ او خپلې تيروتنې سمې کړئ .

و بمې اوښکې پاکولي او د دروازې ترڅنګ یې غوب نیولی وو ، بېرته شاته روانه شوه او
تيکري یې ليرې کړ ويښتان یې سم کړل ، او د غولي په منځ کې او بده و غېبدله منځ ته یې
دواړه لاسونه لپه و نیول ، په ژړا یې له ځانه سره ويل :

دا اکبر خه د شرم لوښي دی ، کاشکى زما سه ورور وای ، کاشکى یو خل مې پلار ته راغلى
واي او مينه یې ورکړې واي د پلار همدايو ارمان دی چې یو خل اکبر وویني ، او ورته
وژاري

داد کيسې یوه برخه ده ، کله چې تاسي بل ډول مطلب ثبت کوئ ، بیا اړیاست د تورو په ادا
کې بل ډول شئ :
مثلاً دا ولوئ او ثبت یې کړئ :

انسان اوله وړاندې خخه کوبنښ کاوه او تلو سه یې در لوده چې د حمکې
او نورومخلوقاتو په اړه و پوهيرې ، د همدي موخي لپاره یې له ډېر وړاندې خخه په
خېړنواو موندو نolas پوري کړیدی چې د ډير خه په موندلو بريالي شوي هم دي ، تردې چې
نن د سيارو په موندلو او په هغه کې د ژوند کولو په فکر کې دي ، هو اته خپل مالوماتي توکي

⁴ د عبد الله الهم جمالزي د هندی خالونه لنډو کيسو له ټولګې د مساپر کيسې یوه برخه

استوی او دھمکی مالومات را تولوی خود اچی دخیرنوبه لمريوکي هم پوهان او ستور پیژندو داسې و سيلي درلودي کنه؟، کوم چې پوهان او ستور پیژندو کي نن ورئ ترې گته اخلي؟ سره له حيرانئ سره مخ كېوري.

تالس د پخوانې يونان لوی ستوري پیژندونکي دلمريونې (كسوف) له يوي پيښې د مېلا د خخه ۵۸۵ کاله وړاندې وړاندوينه کړي وه، چې داموندنه د تلسکوب له موندنې تقریباً د ۲۰۰۰ کاله وړاندې خبره وه.

خوبخانو خیرونکو د تلسکوب په ځای نورو سايل دلمه، ستور او سيارو د کچې او اندازې د اخيستلولپاره درلودي.

همدارنګه لمري کس چې له ميلاد خخه ۲۶۰ کاله وړاندې يې دلمريه چور ليغ دھمکي د ګرځيدلو خبره کړي وه يوناني ستوري پیژندونکي (آريستارکوس aristarchus) وو، خود هغه وخت زياترو خلکوب او رنسوکولاي چې ځمکه به هم خوئښت لري ترڅو ۲۰۰۰ کاله وروسته په ۱۷۲۸ کال مالومه شوه چې هغه پيښتياویلي وو. جيمز برادلي (James Bradley) انگلisiي ستوري پیژندونکي د ډیولوی تلسکوب په وسيلي جو ته کړه چې ستوري ډيرکار خوئښت لري ځکه نو ځمکه هم په خوئښت کې ده او دلمريه چور ليغ چور ليږي.

همدارنګه دھمکي دلويوالي په اړه خلکورنگارنګ فکرونه کول له ميلاد خخه ۲۴۰ کاله وړاندې يوناني ستوري پیژندونکي (آراتوزتنس) دھمکي د چاپېر په دقیقه محاسبه کارکولو، چې په هغه وخت کې هيچاهم دافکرنه کولو چې ګواکې ځمکه به دو مره ارته وي ...

خود اخيزونه یواحې هغه د چا خبره سخت توکي يعني ادبیات يې کمزوي دي تاسي د تکړه ليکوالو متنونه، سخت، ادبی، سیاسي او نور متنونه پیدا کړئ او پري تمرین و کړئ دا څيزونه کم دي او تاسي نه شئ کولاي چې یواحې په همدي تکيه او بسنې و کړئ تاسي پراخې مطالعې و کړئ، او له رنگارنګ ليکنو سره خان آشنا کړئ.

۵- دغړ آهنګ:

د عبدالله الهام جمالزي د فضائي موندنو له را تولو شوو و مطالبو خخه

هرکتاب چې موژړه غواړي ولولئ ، هرډول تمرین چې اړیاست ترسره کړئ. په ورځ کې لس یا سل خله خپل غږ ثبت کړئ او وايې ورئ. هرڅومره چې زړه مو غواړي کاروکړئ. د ويندوبي ټپاره بايد ستاسي غږ خوبن کړ شوي وي. تاسي داري د ګرګر په شان خرنګه یومتن لوستلئ شئ؟ یا به خرنګه د متن په اړه خبرې وکړئ؟ تاسي خرنګه په هغه غږ چې لکه د یو نامنظم ماشین په خير دئ په چا کې نفوذ کولائ شئ؟ یواحې یو تود او دښه اهنګ لرونکی غږ کولای شي په اوريدونکي کې نفوذ وکړي.

موږ او س هم په راديو او تلویزیون کې ډیر داسي ويندويان لرو چې ډیر بد غږ لري خو او س هم هغه دي پروګرامونه وړاندې کوي. خوتاسي بايد خپل غږ وروزئ او وې ازمويئ. زمري او پړانګان ، خرس او مار ، کوتري او خره روزي او هغه هخوي ترڅو حیرانونکي حرکات وړاندې کړي. ډير خلک په زيات تمرین سره داسي حرکات ترسره کوي چې شادي یې هم نشي کولاي.

موږ ک وروزی او په راکټ کې یې هوا ته استوي ، سپی روزی چې خرنګه خپل نوم وليکي او یا پیانو وغږوي او ... موږ خرنګه پدې ټولو د باور سره نشو کولای چې په خپل غږ کې بنه والى راولو یا خپلې اشتباہ ګانې ليري کړو.

ګرانو دوستانو : خپل غږ وروزئ. او د خپل غږ په مت خپل او راکټ کې بلې نړۍ ته یوسې دا کار ډير لوی کار دی او ډير بنسکلی.

بنه فکر وکړئ پښتو خومره بنسکلې کلمې لري خورمه درنه او خوربه ژبه ده ، دا هم راسره منئ بیانو ولې هڅه نه کوئ چې ويندوبي یې هم هماګه ډول خوربه او سلیسه وکړئ؟ او بالاخره بايد ترتیولو بنه وياند واوسې.

۶- دغې حالت:

مايوه ويانده ميرمن پیژندله چې بې له مبالغې یې په راديو ګانو او تلویزیونونو کې ترتیولو بنه او بنسکلې غږ درلود ، خو کله چې به مې یې غږ او راکټ داسي احساس به مې کاوه چې ددې ميرمنې په سینه ډټولې دنياغمونه پراته ده. ده ګې بنسکلې غږ یو قسم غمجن حالت درلود چې یواحې د غمجنو متنونو سره لګېده.

هغې به عاشقانه غزلونه ، مرثیې او غمجنې کيسې په جادو یې توګه لوستې خو هیڅکله یې هم نه شو کولای خبرونه یا یو کډې مطلب یا طنز په اغيزمنه توګه ولولي.

دوه هم داسې ويالاندان وو چې غبرونه يې تردي بريده کمليي ته برابرو و چې که مود ننگيار نآشنا کوم طنزيا نورو ليکوالو کومه خندنئ ليکنه ورکوله هرخومره چې يې لوستلای تاسې به يې د بیا اوريدلولو تمه کولای خو که د ورته يوه مرثیه ورکولای او هغوي لوستلای نو په هغه وخت کې به زه وايم چې خپله مرېي هم ورته خپله خندا نشو قابو کولاي.

ستاسي غربايد د بنه آهنگ ترڅنګ له هرډول ځانګري حالت خخه پاک وي. ستاسي غرب بايد داسې چمتو وي چې په هره بنه چې لازمه وي په هرپروګرام او هررول کې چې ويئ نو سمه او مناسب حالت ورکړئ.

۷- د ويلو په چټکوالې (سرعت) کې تغير:

تاسې چې کله ديومن په لوستلو بوخت ياست، ددي لپاره چې اوريدونکي زيات ئانته راكابئ او هرخومره يې زيات په ذهن په کې نفوذ وکړئ او د ليکوال پيغام ترټولو په سمه بنه ورورسوئ بایدلکه يو بالرينه هسي عمل وکړئ.

بالرينه خپله ځانګري محدوده کې کله په خپله شاو خوا خرخي، کله منډي وهي، کله درېږي، کله هوا ته پورته کېږي او په همداسي حالاتو کې خپل هنرونه نندارې ته بدې چې په قول کې بنکلي او په زړه پوري ننداره وړاندې کوي.

حیرانيږئ مه، زه نه وايم چې تاسې د متن دلوستلو په وخت هوا ته پورته شئ يا په خپل شاو خوا و خرخيږئ يا هم خپلې پښې ترا او به وارډي تاسې د خوئښت په خاى ويوکئ او غونډله لرئ او د خپل او راكابولو لپاره اړیاست چې کله يې و ځنګلوئ کله يې کرار کړئ کله يې له معمولي نه هم کرار ولوئ.

تاسې په خپل ورځني ژوند کې په طبیعي ډول دا موضوع رعايتوي. کله چې غوسه وئ او دعوا کوئ په چټکئ سره خبرې کوئ او په لور آواز غږېږئ او کله چې غواړئ يو ماشوم ته نصیحت وکړئ نو په شمير خبرې کوئ او په آرامه توکه ...
لاندې عبارت ژرژر او یوډول ولوئ:

کله چې له دغه پیاوړي ويالند خخه پونښنه و شوه چې د ويالند مهمه دنده خهده؟ ځواب يې ورکړ: اوريدونکي ته د ليکوال د افکارو په بنه توګه ليږدونه.
او سنوموري عبارت بیاځلې ولوئ خو وروستي غونډله آرامه او په شمير بيان کړئ:

کله چې له دغه پیاوړي ويا ند خخه پونښنه وشوه چې د ويا ند مهمه دنده خه ده؟ **خواب یې**
ورکړ: اوري دونکي ته د لیکوالد افکارو په بنه توګه لیپدونه.
 او س فکر و کړئ چې کوم ئل ستاسي لپاره قانع کوونکي وو.

تاسي د خبرو په چټکوالي کې د تغيير په وسیله چې دا هم په خپله یو ډول ټینګاردي کولاي
 شئ مهم تکي پیاوړي و بنایاست او د اوري دونکي په ذهن کې یې بنه ئحای په ئحای کړاي شئ
 او همدا خبره ده چې ستاسي د دندې یوه برخه يعني په بنه توګه ترا اوري دونکي پورې د
 لیکوالد افکارو ورو سول به موادا کړې وي.

يادونه کوم چې په په مهم غونډلو او ویوکو ټینګار یو هم په خپله د سرعت تغيير دی.
 دريتم دا تغيير د فيلم په موسيقى کې هم شته دی، تاسي یوه د خار او ټينښتي صحنه او بله د
 سمندر په غاره د یوې غمجنې جينئ د قدم و هلو صحنه په ياد کړئ.

اتم:
دغې لورول او تېټول:

دغې لورول او تېټول بې له شکه ستاسي په غې کې اغیز لري. تاسي ټول متنونه او ټول
 شعرونه هسي نه شئ لوستلاي لکه یوه گاډئ چې په هموار سړک په داسي حال کې چې
 ګاډيوان یې هم خوب وړي وي په یو ډول ولو لئ. هماګه ډول چې په ځینو ویوکو او غونډلو
 ټینګار پکاردي، دغې تغيير هم له شک پرته اړین دی.

ستاسو غې باید د اوري دونکي په وجود کې اغیز و کړي. اوري دونکي باید قدم په قدم په
 تاسي پسې لارې شي. په متن کې د موجودو خندګانو سره و خاندي او په څنګانونو یې خپه
 سی. ستاسي له متن او لوستونکي مضمون سره باید اوږد په اوږد روان وي او هرڅه چې
 ستاسي په متن کې تيریزې هغه هم حس کړي.

داستاسي دنده ده چې لکه یو هنر مند بې روحه کلماتو ته روح و بخښي او هغه په ژوندئ
 توګه د اوري دونکي د غورونو له لاري تر هغوی وروسوئ.

raigئي بياهم له خپل تېپ خخه کاروا خلئ دلاندې غونډله په یو ډول ولو لئ.

ددی په انتظارچی خوک ورپرانیزی او ماله دی بلاوژغوري دوره ترخنگ می سترگی کلکی پتی نیولی وې. چې ناخاپه ورد کو خې د شر او شور په غړونو پرانستل شو او سترگی می وغړولي چې نه هم بلاوه او نه هم د سپینو جامواروا.

نه، نه تایپ مه بندوه، دا حل همداغوندله راواخله او دا حل بې داسې ولو له چې هغه لمريء برخه يې په ويريدلى غړولوله او دو همه برخه داسې ولو له لکه چې ته هم له هماگسي وخت سره مخ شوي يې، یو حل ويريدلى يې او بیاد نجات ميندلئ دی.

تاسي په دې برخه کې ديرې کيسې ولوئ دير بيلابيل متنونه ولوئ ترڅو بريالي شئ چې د او ريدونکي احساسات هم خپل کړئ، پدې و توانې هغه خه چې تاسي واياست هغه او ريدونکي هم حس کړي ترڅو په بنه توګه دليکوال ليکلې ترا او ريدونکي پوري ورسولي سئ.

نهم:

[له هري مهمي خبرې وروسته ځنډ کول:](#)

کله چې غواړي یوه مهمه غوندله یا عبارت ولوئ، او د دې لپاره چې لمريء جمله مو له راتلونکې جملې سره ونه نبلي لپه ځنډ وکړئ.

خپل او ريدونکي و پوهه چې غواړي یوه مهمه جمله و واياست، او ريدونکي داسې چمتو کړئ او داسې يې ليوال کړئ چې پخوانې خبره يې په ذهن کې پاتې ده او چمتو دی چې ستاسي راتلونکې جمله هم په ديره ليوال تيا او ريو او په ذهن کې يې بنه پاتې شي.

همدارنګه کله چې مو خپله مهمه خبره و کړه نو بیا لپه شانته ځنډ و کړئ ترڅو مو خپلې مهمې جملې ته چې غونبتل مو بيان يې کړئ بشپړه خپلواکي مو ورکړي وي او د افرصت به دا هم و کولاۍ شي چې هغه جملې او خبرې يې تولې په بنه توګه په ذهن کې پاتې شي، او پدې به هم و پوهه ېږي چې ستاسي دا خبره يعني ستاسي هغه مهمه خبره چې غونبتل مو په بنه توګه يې وروسوئ جلاوه او دا مخکې وروسته ځنډ هم د همدي جملې لپاره وو، پداسي حال کې چې هري خبرې مو شايد ځانګړې معنى او مو خه درلو ده.

⁶ عبد الله الهام هندي خالونه لنډې کيسې تولګه د پيريان د لنډې کيسې یوه برخه

مثلاً تاسی غوارئ چې خپلو هیوادالو ته یوه مهمه خبره وکرئ او مهم مطلب وړاندې کړئ
نوداسي پيل وکرئ:
گرانو هیوادالو !

دلته لب ځنډ وکرئ ترڅو اوریدونکي مو خبرو ته تلوسه پيدا کړي. دوام ورکړئ:
نن زموږ په تاريخ کې یوه له وياريونو که ورڅه ...
لدي ځنډ سره اوریدونکي نورهم ليواله کېږي او نوره يې هم ستاسي دراتلونکو خبرو لپاره
تنده او تلوسه زياتيري.

نن هغه ورڅه چې زموږ هغه پلرونو او نيكونو چې نن يې هم زموږ په رګونو کې ويني
بهيرې دهغوي وينې په جوش راغلي دي ...
تاسي نور ارنه یاست چې دهري جملې په اول او آخر کې بیا بیا ځنډونه وکرئ بلکې په خپله
پوهيرې چې نور نو بايد مطلب ته په کومه لهجه دوام ورکړم او بې له ځنډه خپلې راتلونکي
خبرې پسې وغزوئ.

پام مو وي ځينې وخت چې دکومې ملي ورځې په اړه خبرې کوئ یا هم کومه مهمه مسله وي
او تاسي يې په اړه راپور وړاندې کوئ یا هم مقدمه لویه چې خبرې درنه په چيغوبدلې نشي
اوریدونکي له ويرې خپله راډيو بنده نه کړي دا چاره پخوازياته وه او او س یواځې په ملي
راډيو تلویزیون کې دوام لري چې هغه دارتیا په خاطر ده.

په هر حال دا جهادي راډيو ګانو او هغه کسانو چې غوبنتل به يې دخلکوله احساساتو کار
واخلي هغوي به په راډيو ګانو کې چيغې و هلوته مخه کړه او س هم زه په یوه راډيو کې یو
وياند پيژنم چې کله به زه ورسه ستیوډيو ته لارم نوزه به يې له قوارې خخه ويريدلم داسي به
ې له دې جملو سره پهلواني کوله.

زمور په ملي راډيو تلویزیون کې ځينې پخوانۍ ويندو یان شته چې په دې چاره کې دېرو تلي
دي او کولاي شي هان په رګونو کې وينې په ټونښ راولي چې دا ډير لوی هنردی ، خو بايد
پام وکړو یو ئحل بیا یادونه کوم چې خبرې رانه چيغې نشي او خپل اوریدونکي ونه ويرورو.
دالاندې شعرو لولئ چې تاسي يې خرنګه لویه:

البته د استاد ناشناس دویللو طرز پرېبدئ هغه له یاده و باسى داسي حس کړئ لکه چې د
خپل او لسمشر او نورو وطنوالو په وړاندې له ستیج خخه دراډيو اوریدونکو ته وینا کوئ:
زماقندهاره ! ... دزمرو وطنه
زماد سرکشو پشتنيو وطنه.

خومره یاغی یې ! ... صدقه دسمه
زما دسرکشو توریالو وطنه.

همداسې جملې او همداسې مطالب او همداسې شعرونه را توں کرئ او بیا درسره تیپ ھم
کېرىدئ ھله یې خوشۇلە ثبت او واورئ دھرەل پە نسبت بل پە احساساتىي او ئىندە مراعات
کرئ چې خىنگە كېرىي.

دغې متنات:

خېلە به مو ھم ھېر خلک ليدلىي وي ، ئىينى خلک دى ھېرى ژر ژر خبىي كوي ، حتى شوندەي
يې سره نەشئ بىلولاي چې او سى يې شوندەي و تۈل سوې كە پرانستىل سوې. ئىينى خلک بە¹
مو ليدلىي وي او بىدى او بىدى خبىي كوي او هېرى بلې خبىي تە بە يې انتظار باسى.
دلته يو خە غوارم و وايم ھەغە داچې يوه ورخ يوه غوندە و ھېر خبىيالان راغلىي وو ، يو
چارواكى خبىي كولې ھېرى آرامى خبىي يې كولې لە هېرى خبىي وروستە بە يې يوه دەمه كولە
بىابە يې بله خبە كولە. پە پاي كې ترى دغۇندەي وياند مننە و كە ويل يې ھېرە مننە چې
خېلې عالمانى او گەنۋە خبىي مو گەنۋالو تە و اورولې ، زما دخنگ خبىيال سره و بىورىدە
ماتە پە غور شو ويل يې لە موبۇ خە مننە چې دادرى درې متىھ خبرو تە مو يې غور و نىيولو ،
يو عالم باید پە متنات سره خبىي و كېرى ترخۇ ددرک و پوي.

تاسې ھم باید كە كار مو وىندو يې ھم نە وي باید متنات ولرى ، جملې او عبارتونە ستاسې
پە واك كې دى كولاي سئ لكە توب ھسى يې پورتە پورتە كرئ او چتىك چتىك پېرى تىر
سئ كولاي سئ آرامى يې ولوئ ھېرى آرامى يې ولوئ او كولاي سئ چې پە متنات سره يې
پە مناسبە توگە ولوئ او بىكلې لەجە او آهنگ ور كرئ .

تاسې ولې دى يومتن دىر ژر لۇستىلو لپارە بىرە كۆئ؟ او ياخەم د خلور بىتە شەعر لپارە دومرە
پس پس كۆئ خېل كلام تە مو شخىصىت او مقام و بخىنى ، پېرىدئ چې ستاسې خبىي د
اورىدونكى تحسىن او پام ئانتە را و گەھرى .

ھماگە ھول چې خېل زوی ياخېل كىشىر ورور مو پە پام كې وي چې دروند خوى ولرى او ھېرى
مینە ناك وي ھماگە راز مو خېل غېرە كەم پام و كرئ او بىنە يې نازوئ. ستاسې غېرە ستاسې د
شخىصىت او بلدتىيا بىودنە كوي. خلک ھم دھەمى ھېر پە و سىلە پېزىنىي او كە ھەغە د چا خبەرە

پروپیشنل ویاند وئ نوژوند به مو دهمندی ویندویی په وسیله تیریربی ، نوولی بی بايد ونه روزئ.

پخوا یوه ورخ په کور کې ناست و مرا ڈیو مې نیولی وه ، ویاند د کاروان صیب یوه ڈیرنسه شعر غوره کړئ وو ، زه هغه وخت په لیسه کې و م نه په ویندویی پوهیدام او نه هغه وخت ددې څیزونو وخت وو . شعر ڈیرنسکلی شعروو ، خو کله چې بی لمړئ فرد ختم شونو ویاند په پس پس پیل و کړ راتلونکی بیت بی ددې لپاره چې بیا پکې تیروتنه ونه کړي هغه بی یوئل له ئانه سره ولوست خو زه بنه پرې پوه شوم او راتلونکی بیت او ریدلوته مې بې نوره لیوالتیا نه درلوده خو کله چې بی په بیت لوستلو پیل و کړ باور و کړئ چې له ڈیرې ګوسې مې رادیو بندہ کړه ، ئکه کوم منظور چې د شاعر وو هغه بی یووړ بلې خواته سره ګله وده بی کړ له بلې خوا بې غږداسې بې متناته او بې خوبو وو چې تابه ویل په کومه کو خه کې ولار دی او له ئانه سره هغه د چا خبره با بولالې وايی .

که د ائینې سپارښتنې مو په نظر کې وي او له خپل غږ سره هم ڈیر کونښن و کړئ وی بې روزئ نو د خپل غږ له متنات سره به مو مرسته کړي وي .

خو ... رینښتیا مطالعه او تمرين هیڅکله له یاده مه باسی .

او په پای کې به یوه بله یادونه هم و کرم هغه دا چې گورئ پام مو وي او ریدونکی یواحې په دو ه وختونو کې غواړي چې جمله بیا او ری یو دا چې په مفهوم پوه نشي بل دا چې خبره ڈیره پرې خوبه ولگي .
نور خپله پوهیږي .

دريمه برخه:

دمتنونو ډلبندی

تول متنونه چې له راډيو یا تلویزیون خخه خپریبې ، بايدیواحې یو ویاند ونه لولي بنايی ټینې داسې متنونه وي چې که بسخينه ویاندې یې لولي داوریدونکي یا لیدونکي خوبن نشي یاهم داسې متنونه وي چې که نارينه یې لولي بنايی له سره هغه دچا خبره شرم وي . پخوا هم وویل شول ټینې متنونه لکه خندني ، تراجيدي ، سیاسي ، ټولنیزاو یانور هريو ئاخانګړې لهجه او دویلوا طرز ته اړتیا لري . چې په خواشينې سره به ووايو زموږ په راډيو ګانو او تلویزیونونو کې بس تول متنونه یوکس یايو ویاندیا ویاندې لولي او توپير ورتنه لري .

خودې تکي ته بايد پروډيوسران او جور پونکي ډير حيري وي چې بنايی دdasې بې غوري پایله سخته وي او اوریدونکي یا لیدونکي له لاسه ورکړي . ایراني ليکوال حسن شیدا متنونه په درې ډوله ويشي :

۱ نارينه متنونه

۲ بسخينه متنونه

۳ خنشي متنونه

خو کېداي شي پدې درې ډولونو ټینې نور ډولونه لکه ماشومانه او ګډه متنونه هم زيات شي چې ددغه متنونو په نظر کې نیوں هم ډير اړین او زموږ په راډيو تلویزیون کې ورتله سره پام نه کېږي .

ټینې شعرونه شته چې سړۍ فکر کوي چې یواحې یې له اکبر ايازي ' خخه واوري نو خوند به تري اخلي لکه د کاروان ، جهاني او یانورو تکره شاعرانو شعرونه ، خو ټینې وخت که هماقه شعر بسخينه ویاندې ته ورکړل شي بنايی له هغه هم ډير خوند واخلو .

⁷ د افغانستان د راډيو تلویزیون تکړه او وتلي ویاند چې او سپه آزادی راډيو کې کار کوي .

دکاروان صیب هماغه شعر چې درانه ایازی صیب ویلی دی (هغه دنگه جینئ) که بنخینه ویانده یې ولولي بنايی پرې وهم خاندو مګرخینې شعرونه که بیا نارینه ویاند ووایی هم همداسي ، ئىكە يو خوله سره نارینه او بنخینه احساسات توپیر لري بل غوله هرڅه زيات دشعر په اغیز کې رول لوبوی .

په نشر کې هم بايد په بشپړه توګه دا خیزونه مراعات شي ، یواحې شعر هم شرطندی ، کله کله زموږ په راهيو تلویزیون کې داسې هم شوي دي چې بنځې ته هیڅ ونده نه ده ورکړل شوې او حتی په هغه پروګرامونو کې چې دبنخینه وو لپاره خپریږي هم نارینه ویندویی کوي چې دا د پروګرام په اغیز کې کمی راولي .

یاهم ئینې وخت داسې شي لکه د آزادئ راهيو یو پروګرام چې نه پوهیږم او س به خپریږي کنه (دستورو سیند) واقعاً بنه پروګرام وو ، ډیرو درنو او تکره خویندو چلاوه ، واقعاً بنه شعرونه یې تاکل او بنکلی به یې لوستل ، خو کله کله به داسې شعرونه پکې خپاره شول چې نارینه ویاند ته به یې اړتیا درلوده ، خود ډهغوى ډیرو هڅو او بنه نیت پدې پرده اچولې وه خو بايد په راتلونکي کې د دغه خیزونو ته ډیر پام وشي .

دنشر برخه هم داسې ده ئینې متنونه شته چې باید بنخینه ویانده یې ولولي او د نارینه په ویاندئ سره خپل خوند له لاسه ورکوي ، یاهم سرچې .

دماشومانو کوم پروګرامونه چې دی باید ویاند د машومانو په ژبه خبرې وکړي د машومانو د احساساتو په ژبه خبرې وکړي .

که خه هم تراوسه زموږ په تلویزیونونو او راهيو ګانو کې د машومانو لپاره پروګرامونه کم دی خو کوم چې شته هم دی د ویندویی کیفیت یې کمزوری دی ، د دغه پروګرامونو ویندویان باید داسې خبرې وکړي لکه د машومان نازک او خوابه احساسات ، لکه ډهغوى په ژبه د بېګا کیسې .

خو زموږ ویندویان داسې خبرې ورته کوي ته به وایې چې بنه لوی لوی ګمراهان یې پروګرام ګوري او دوی ورته لارښونه کوي ، کله هم په تیزئ خبرې کوي کله یې هغه موسکند لحن له یاده وتلى وي کله هم پیچلي کلمات کاروي . چې ماشومان بنايی په هغه کلماتو له سره ونه پوهیږي یابه هم له مور او پلارنه مرسته غواړي .

یوه ورڅه د سلام و طنداړه پروګرام خپریده ، د машومانو لپاره وو ، زما دیو ملګري کوچنی زوی هم ورته ناست وو ، بنه ورته حیر وو ، هره خبره یې دزره په غوربونو او ریده ، په راهيو کې د машومانو په اړه خبرې کېدې ، خو کله به چې ماشوم تنهه تروه کړه (غوسه به ورغله)

نو زه به را یو ته حیر شوم و یاند به چې کله لې سخته کلمه و کاروله هغه ته به غو سه ورغله او کله به چې و یاند وویل چې گلونو ماشومانو یا... نو ماشوم به موسک شو.

همدارنگه خوکسیز متنونه ئینی متنونه دی چې خوکسان بې لوستلای شی ، مثلاً د کیسو غوندی متنونه چې راوی هم پکی وي او د کیسو یو یادوه کرکترونه هم.

یا هم کومه زباره وي لکه گردی میزونه چې باید بیلا بیل غرونه پکی وي. یا هم نور د اسې پروگرامونه چې د خوکسانو دخولې ویلى خیزونه پکی لوستل کېږي.

خنثی متنونه هم ډیر دی ئینی داسې متنونه شته چې که بې نارینه ولولي او که بسخینه په اغیز کې بې توپیرنه راخی هماگه یو قسم اغیز کوي چې پدې ډول متنونو کې بیا د پروگرامونو جوړونکي اړندی چې بسخینه او نارینه ویندویان دواړه پیدا کړي.

د غرب تناسب:

په هر ډول متن کې د غرب تناسب ته اړتیا شته ، که تاسې نارینه متن لو لئ که بسخینه ، ماشومانه یا هم ټولیزونو باید د خپل غرب تناسب مو په پام کې وي.

دې ته مو باید پام وي چې ستاسې غرب باید له پروگرام سره مناسب وي ، ئینی وختونه لکه په ئینو ډرامو کې تاسې کولای شی غښتری یا غټه کړي خو کله چې سیاسی یا اقتصادي متن لو لئ خرنگه کولای شی غړ بدلته کړي.

داسې هم مه انګیرئ چې تاسې دومره هنرمند یاستئ چې په یو پروگرام کې د دومره سترا کار ترووده ووتلای شئ.

کیدای شي تاسې په خو بیلا بیل پروگرامونو کې د کارپوه په توګه نظر و رکړای شئ ، نقد و کړئ مګر نشي کولای په ټولو پروگرامونو کې یو ډول ویندویی و کړائی شئ.

او بالاخره دا چې خپل ئای او خپل غرب و ساتئ داسې مه کوي چې کله او ریدونکي یا لیدونکي و وايي : فلانی بنه و یاند دی خو کاشکي چې ئان بې نه واي هر کاره کړي.

چې دلته هماگه تکو ته دقت پکار دی چې باید بسخینه او نارینه متنونه بیل او په خپل ئای ولوستل شي ، ماشومانه متنونه په خپل ئای ، خپله لهجه ، لحن ، طرز او خپله چټکئ سره ولوستل شي او ټولیز هم په خپل.

بنه ليرد :

كه خه هم پدي اره پخوا بحث وشو چي تاسي بايد په هغه کجه چي ارينه ده دليکوال مطلب تراوريدونكى يالوستونكى پوري ورسوي ، خودلته يوشو تكى زياتول غوارم .
په هرپروگرام ياهرهغه خه کي چي تاسي بېداوريandonكى يالوستونكى په وراندي بردي خو کسانو کارکرئ او زيارى بېايستلى دى ، خيرونكى ، ليکوال ، ايديتيرپروديسر ، كمره مين او ياهم تخنيکرانو او نورو کسانو خو او ريدونكى ياليدونكى يواحى تاسي پيزنى هغه خبرندى چي ددغه پروگرام ، طنز ، خبر ... دمن لپاره چاخىرنە كريپ ده چاليكلى دى چا ايديت كري دى ؟ هغه يواحى پوهيرى چي داپروگرام فلايني وراندي كرفلانى راهيو فلايني تلويزيون وراندي كر ، خوتاسي بايد په متن دومره تسلط ولرى او دومره بنه پروگرام وراندى كرئ چي اوريandonكى فكر وكرى چي تاسي خپله دمن خيرونكى هم ياست ليكونكى او نورتول تاسي خپله ياست .

كله چي خوك يوبنكلى گل گوري نو وايي چي به به عجب بنه گل دى ؟ نه وايي چي عجبه بنه خاوره ده ؟ عجب بنه باغوان دى ؟ عجب بنه لمردى ؟ عجبى بنسى او به دى ؟ او ... تاسي هم هخه وكرئ چي اوريandonكى ياكتونكى ووايي چي عجب بنه پروگرام دى او تاسي بايد وخليرى .

بي شكه تاسي ياست چي د خيرونكى ، ليکوال ، ايديتير او نورو ابرو ساتئ او داتبول په ډير تمرин او مطالعه سره شونى دى ، تاسي چي كله كوم پروگرام وراندى كوى وراندى بايد دهغه له ليکوال او پروديسر سره خبرى وكرئ دپروگرام په اره کافي معلومات تراسه كرئ .

تاسي چي كله يو خبر لولئ ياكومه سياسى پيбинه ياكوم بل پروگرام وراندى كوى او ريدونكى بايد فكر وكرى چي گواكى خپله تاسي تللى ياست هغه پيбинه مو په خپلو سترگو ليدلې ده (تاسي بايد خبر وركرئ ، نه دا چي يواحى خبر لولئ) .

كله چي يو خبر لولئ بايد داسې بې ولولئ لكه چي تاسي په خپلو سترگو پيбинه له نردي ليدلې ده ، حيرلى موده او غور مو پري كرئ بيايى له او ريدونكى سره شريکوى ، كه كومه سياسى پيбинه يا تبصره لولئ بايد داسې بې ولولئ لكه يوبنه كاريپوه چي خبرى كوي . همدارنگه خندنى او تراتيجيدي متنونه ، تاسي كه له طنز سره پوره بلد نه وئ ، يابې په اره معلومات ونه لرئ يامو چېرتنه نه وي لوستي بنائي تاسي په هغې كې ناكام شئ .

که تاسی له طنز سره نه وئ آشنا ، دهغه له نازکو تکو سره له خندنیو کلمو سره او پدی برخه
کی مو تمنین نه وي درلودلئ نو وبه نشئ کولای خرنگه چې بايده ده هغه ډول به
تراوريدونکي پوري مطلب ورسوئ .

څلورمه برخه :

ويندوبي په تلویزیون کې:

تاسي به فکر کوئ چې په تلویزیون کې ويندوبي ستونزمنه ده ، خونه دا سې نه ده په تيره بيا او س چې امکانات زيات شوي دي ، که خه هم چې د تصوير د ثبت ، د حرکاتو د ګنتروول ، د خيري د حالت او د کمرو د ئاي په ئاي کيدلو او نورو لاملونو له کبله په تلویزیون کې د پروگرام ترسره کول يو خه ګراندي خوداهم باید له ياده ونه باسو چې د تلویزیون کتونکي سربيره پردي چې غوبونه يې کار کوي سترګې يې هم کار کوي ، په همدي خاطر ستاسو د غړ تغیر ، د کاغذ کړپ کړو پ او حتی ستاسي د توخي غړ کېداي شي د هغه پام جلب نکړي په دا سې حال کې چې د راډيو د اوريدونکي تول پام په غوب کې تاسي ته متوجه وي.

په تلویژنې پروگرامونو کې د نور او تصويري لوبو یاهم د کامپیوټري خلاوو ، د عکس او سلايد او لیکنو د بندولو له کبله یاهم د باران د اوريدلواو د دود د پیداکولو په خير له نورو تدابيرو خخه په استفادې سره کېداي شي چې د لیدونکي پام ستاسو له غړ خخه بل خوا واورې . خو په راډيو کې هرڅه په غربوړې ترلي دي .

دا چې د تلویزیون لیدونکي تاسي نه ويني نو ډير وخت ستاسي د کلمو په صحیح تکراريا هم د کاغذ او چوکئ په غړونو هغه د چاخبه سترګې پتوي او کله خوهم له سره د ویاند د غړ بدوالې ته هم نه متوجه کېږي .

چې په خواشينې سره به ووایو زموږ په تلویزیونونو کې هم یو ائې همدي تکي ته پام شوي او د تلویزیون ویاند نو جوړ شوي دي یو هنرمند او د هندي فلمونو هلك .

کله چې د تلویزیون لپاره کوم ویاند استخدا مېږي نو باید سربيره پردي چې غړ ته يې پوره پوره پاملننه اړینه ده بلکې د خيرې حالت ، د غړو حرکاتو او د سترګو د لیدلو قسم ته يې هم باید ډيره پاملننه وشي .

د راډيو د ویاند د پروجکټورونو له روښانيئ سره سروکار نشته او تل اړهم ندی چې سر له لیکنې پورته کري او کمرې ته وګوري او یاهم ئخينې جملې له يادو ذده کري .

همدارنگه د راډيو وياند يوه د آسانتياهم لري چې د جامو خرابوالى يې د کار خنډ نه کيږي او زړه به يې له جامو سره نه وي کښاله چې له ئان سره ووايي اخ جامي مې غير منظمې نه وي وينستان مې جوروسي او د کمرې په انتخاب کې سهونه نسم یاهم د ځينو خبرونه ليډونه او یانوري جملې اشتباه یاد ته ونه سپارم.

ځکه نو ويلی شو چې د راډيو وياند يواحې غږ او بس ، هغه اړدي یواحې خپل غږ وروزی او د خپل غږ د بنه والي لپاره هڅه وکړي ، او خپل تول ذده په خپل غږ کې وکاروي ځکه چې د اوريدونکي له ځير غورې نو خڅه د تینښتې هیڅ بله لاره نلري.

د راډيو د وياند يوه خنډ اوريدونکي د ومره غوسه کوي چې راډيو بندوي ، يو وړوکي توخي يې په اوريدونکي د اسي بدہ اغيزه کوي لکه یو بم د کاغذ غږيې لکه اره د اوريدونکي په اعصابو کې ګرځي.

خو په تلویزيون کې ډيرڅه توپیر لري چې د هغه لپاره په لاندې بحثونو کې د روښانولو هڅه کوو :

لمړۍ: د پروګرامونو ډلبندۍ

دلته هم هماګه د متن بحث ډير مطرح دي ، خرنګه چې متنونه په بسخينه ، ناريئه ، ماشومانه او توليزويشلای شو همدغه ډول پروګرامونه هم ويشنلى شو .

مثلاً که تاسې له تلویزيون خڅه یاهم له راډيو خڅه د پهلواني دلوبو یورپوت او رئ او یوه نازکه جينې يې وړاندې کوي ، کله چې صحنه هیجانی کيږي او پهلوان خپل تول زور کوي هغه جينې به خرنګه وکولاي شي په خپل نازک غرد اسي درنې خبرې وکړي که يې کوي هم ستاسي به پري خندا رانه شي ؟

يا هم ناخاپه د تلویزيون په پرده یو بريتو سړۍ بسكاره شي او ووايي چې غواړي بسحوق ته او بدل ور ذده کړي ، او یوه بنه لویه او سپنيزه ميله يې هم په لاس کې وي پري و بهنه خاندئ ؟

یاهم د خبرونو په مهال یو اووه اته کلن ماشوم راشي د لويانو په پروګرام کې د کمرې مخته کيني او سیاسې او اقتصادي خبرونه ولولي که خه هم د ويندوبي . تول اصلونه مراعات کړي ، په بنه لهجه ، مناسب لحن او د جملو مکثونه او هرڅه په بنه توګه مراعات کړي خوبیاهم تاسې به يې په خبرونو باور وکړئ که خه هم تول دقيق وي ؟

خونه تاسې د پهلوانې له لوبو خخه د راپور لپاره مناسبې خیرې او مناسب غږته اړتیا لرئ، د پخلې او اوبدلو د پروګرام لپاره هم مناسبو خیرو او غړونو ته اړتیا لرئ، د خبرونو او نورو پروګرامونو لپاره هم همداسي.

کله چې لیدونکی له تاسې خخه راپور اوږي باید ستاسې د متن لیکوال یې له یاده ووځي او ریدونکی او لیدونکی باید تصور و کري چې هغه خه چې تاسې یې واياست ستاسې د خپلې خیړنې او فکر حاصل دي.

پس پام مو وي چې هرڅه هم مسوليينو او پروډيوسرانو ته مه سپارئ، او دې تکو ته باید پروډيوسران هم په جدي توګه پام و کري.

دوهم : د خیرې تناسب

تاسې باید هڅه وکړئ د یو پښتون او یو افغان په توګه هغوكسانو ته چې ستاسې پروګرام گوري او اوږي و بنا ياست چې تاسې له پښتنو سيمو او افغانستانه خبرې کوي او افغانان ياست، پام مو وي هغه کسان چې ستاسې پروګرام گوري هغه تول له امریکا خخه ندي راغلي او نه یې هم له هغوا او د هغوى له جامو سره دومره مينه لري لکه تاسې یې چې لرئ. کله چې ستاسې پروګرام پښтанه او افغانان گوري تاسې باید لکه یو افغان او پښتون وئ ترڅو هغوى مو خپل و بولې او د پردي په سترګه درته ونه گوري، دا د هغوى په واک کې دي چې بل ټلویژن و نیسي او خبرونه یې واورې، بنا يې ستاسې له دې پردي توبه یې بنه رانه شي.

او که چيرې تاسې د یو کلتوري یا دودیز پروګرام په اړه خبرې کوي او جامي مو افغانۍ او پښتنې نه وي هسې مثال به ولري لکه د هغه چانصیحت چې خپله پري عمل نه کوي او دا جو ته شوې ده چې هغه بیا اغیز هم نه لري.

خو په هر حال تاسې باید خپل موده په بنه توګه سم کړئ مثلاً: مخ، سن، رنګ، دوینښتانو ډول، مزي توب (چاقې) ډنګروالۍ او نور...

دریم:
جامه موباید له پروګرام سره سمه وي:

ویلای شو چې هر پروگرام ئانگرې جامې غواړي. یا په بل عبارت هرویاند باید له خپل اړوند پروگرام سره سمې جامې واغوندي.

مثلاً: د خبرونو وياند رسمي جامه، د کلتوري پروگرام چلوونکى ملي او ئايي جامه، د سپورت چلوونکى آزاده او سپورتني جامه او نور... ولري.

که د ډاکټري د پروگرام چلوونکى چې خلکود ئينو ناروغيو درملونه به ګوته کوي له خپل واسکت او ګوشئ سره بنسکاره شي نوبنه به نه وي؟.

حتى که شونې وي چې بک ګرونډا صحني هم مناسبې وي مثلاً که یو ډاکټر په یو روغتون یا درملتون کې خپل پروگرام جو پکري او هله خپلولیدونکو ته درملونه ونسابي او د سپورت د پروگرام چلوونکى له یولو بعالې خخه خومره به بنسه وي او ليدونکى به یې ترپخوا زيات پروگرام و ګوري او و به یې مني.

څلورم:

د پروگرام له وخت سره سمې جامې:

ډيرکله ما په خپلو تلویزیونونو کې لیدلي دي چې حتی په اوپري کې یې دزمي جامې اچولي دي په داسي حال کې چې پروگرام هم په اوپري کې ثبت شوی دی او په اوپري کې دادي خپرېږي او یا هم په ژمي کې د اوپري جامې اچوي.

پام مو وي چې ستاسي د پروگرام ليدونکي هغه مهال ستاسي پروگرام ګوري چې له تلویزیون خخه خپرېږي او پروگرام هغه مهال له تلویزیون خخه خپرېږي چې پروډيو سرا او مسولین یې وخت مناسب و بولي.

که یو پروگرام په زمري (اسد) مياشت کې ثبت شوی دی او خپرېږي د جديې په مياشت کې نو ليدنکي به خه احساس ولري ستاسي هغه جامې چې ګوري او د کورنه به ره او رې او يخ ګوري، دا همداسي مثال لري لکه د تيرې اونئ ورځانه هغه خوک نه لولي که هر خومره یې مطالب نه زړبدونکي وي ستاسي د پروگرام منځ پانګه به هم داسي وي چې نه به وي زړه شوې خو بیا هم او ريدونکي یې نه ګوري غواړي تازه تازه خیزونه و ګوري.

دغه مسلې ته پام اړين دی چې په ليدونکو اغیز کوي او له تلویزیون خخه د نن ورځې د خېږي او نن ورځې د خبرونو په خپرې دلو کې هم مرسته کوي.

ستاسي د خېږي سمون:

ئىينى وخت ارىنه وي چى ستاسى پە خىرە كې خندا او موسكا وليدل شى ، خو ئىينى وخت بىا موسكا بىخى هغە دچا خبرە عىب وي ، مىلاً تاسى دىوملى شخصىت د مرىنى خبر لولى او دتلوىزيون تول كتونكى دومره اغىزىمن شوي وي چى سترگى يى نمىجىنى شوي وي او تاسى دخربە پاي كى موسك شى ياخەم خبر پە شوخە لەجە ولولى نە يواحى بەدرنە لىدونكى خپەشى بلکە يۈپول سپاكاوئى گىنل كىرى.

همداراز كە يۇ دخوبىئى او خندا خبىر ياپروگرام وي تاسى تىندى هغە دچا خبرە گونئى وي ترپايدە مو خىرە موسكا ونە لىدل شى اورىدونكى داسى احساس كوي لكە هىش چى يى نە وي لىدىلى سربىرە پدى دەغە زرە دەم مات كە ، دەغە چاز حەمتونە چى دەغە پروگرام لپارە يى اىستىلى وو ھم پە او بولاهو شول ، ئىكە دا پروگرام يوتەرىي پروگرام وو او تاسى يواحى پە كەتلى او دخپلى خىرى پە ھول سرە دەغە تول شور لە منئە يۈورە . نو دەرپروگرام لپارە ئانگىرى خىرە ولرىئى ياپە بل عبارت پە خوبىئى خوبىشى پە غم كى غەجن .

د توجە جلبوڭ :

تاسى پىرتە لدى چى دكمىرى پە مەنخ كى مطلب يا متن لولى تاسى دتلوىزيون لەلارى دەيرە خلکو پە كورونو كى ھم ياست ، دەغۇرى پە كورونو كى لە ھغۇرى سرە خېرى كوى ، داسى مە كوى چى خلک ستاسى لە خىرى خەنخە سترىي شى ، يايۈپول كىنى او يواحى خولە و خۆئى چى اورىدونكى آخر پە خپل ئاي كى تىنگ شى زرە يى غوارىي چى تاسى لب و خۇئىرە . ددى لپارە چى اورىدونكىي مو پىرىنېدى او ترپايدە درسە پاتى شى ھسى حركات ولرى چى ھغۇرى درتە ئىخەنلىقىي تاسى يى لە يادە و نە و ئى . خوهىسى ھم مە كوى چى هغە مو دەتنى منچ پانگە لە يادە وباسىي او يواحى ستاسى داداگانو سىل و كرى .

پنځمه برخه:

وروستئ سپارښتنې:

کله مو چې پورته سپارښتنې تولې عملی کړي او نور نو چمتو یاست چې کار پیل کړئ نو ددې لپاره چې نور په کار پیل و کړئ دا خو سپارښتنې د وروستي یادښت په توګه په یاد وساتئ.

اول: په متن یاه ګه خه چې وا یاست باید تسلط ولرئ:

پدې اره پخوا هم خبرې شوي دي خود لته یو خه تو پير لري.

که تاسي یواحې د یوم مطلب و یاند یاست یعنی اړیاست متن ولولئ ، ستاسي توله دنده ده ګه سم لوستل دي. خو که د کوم پروگرام چلوونکی یاست چې په هغه کې د میلمه دشتون ارتیا وي ، نوبنده داده چې لبرتر لړه سلام او د پروگرام پیل او د پروگرام معرفی او د پروگرام خدای پاماني درسره ولیکئ او یادیې کړئ.

په متن یاه ګه خه چې ولولئ او وا یاست ستاسي تسلط سل په سل کې اړین دی. په هغه خه سربیره چې وړاندې مو وویل او تاسي هم لبر تمرين وکړ او س وړاندې تردې چې د میکروفون ترشاکینې په متن د تسلط لپاره لاندې تکي هم په نظر کې و نیسي:

الف: د لوستلو او لیکلې شو و خیزونو ترمنځ د تو پير تشخيص

لیکوال هغه متن چې تاسي ته درکوي نبایي د اسې جملې او کلمې یې پکې ئای کړي وي چې یواحې لیکل کېږي او لوستل کېږي نه. مثلاً لیکوال لیکي: کومو مسلو ته چې پورته اشاره و شوه ، یا هغه خه چې پورته ولیکل شول .

دادول جملې ليکوال د لوستونکي لپاره کاروی نه وياندد اوريدونکي لپاره.
 چينې وخت ليکوال په يو متن کې د يو خيزد توضيح او تshireح لپاره چينې ضروري يادونې
 په قوس کې نيسېي مثلاً:
 افغانانو ننئ له ويپاره دکه ورخ (د خپلواکئ ورخ) په داسې شرایطو کې ونمائله چې
 دهيواد په گوت گوت کې ترهه گرا قدما دوام لري ...
 چې دلته ليکوال يواحې يادونه کوي خوتاسي اړیاست چې متن وړاندې لدې چې ستوديو
 ته یوسئ باید پوره مو د اخيزونه سره سم کړي وي.

ب: نښې اینسونډې

دا په ياد ولرئ چې که غواړئ په متن نسه برلاسي وئ او زيات تسلط پري ولرئ نو په متن
 کې نښې ولیکئ.
 مثلاً د نقطو په اینسونډلو ، ويرګل او سوالې په خيرنښې کولاي شي چې ستاسي په کار کې
 هم آسانې راولي او هم تاسي وکولاي شئ خرنګه چې وړاندې مو پري غور کړئ په معنۍ مو
 ې ئان پوه کړئ هغسي پري اوريدونکي هم پوه کړائ شئ.
 کابو ټول بات جربه ويندويان ئان ته ئانګړې نښې ليکي تر خود متن د لوستولو په مهال ې
 په ياد وي چې مثلاً جمله خرنګه پيل کړي او یا ې په خرنګه پاڼي ته ورسوي او یا هم چېرته په
 کومو جملو تېينګار وکړي.

هغه نښې چې په متن کې ېږدئ سړک ته ورته دي. تاسي که هر خو په خپلو سالمو سترګو
 لاره وينئ خو بياهم نښو نښانو ته اړتیا لرئ. ستاسي یوه وړه اشتباہ د ټول پروګرام د ثبتیدا
 خنډ کېږي او خه شې به خنډ کوئ بیا به شروع کوئ چې هله مو د غږ آهنګ هم تغیر کوي
 شايد هم چې لحن يا لهجه مو هم فرق وکړي ، چې دا کار بیا په تلویزیون کې یو خه زیاتې
 ستونزې زېرو ولاي شي.

حتماً په متن کې نښې ئان ته کېږدئ او پدې برخه کې له ليکوال او پروډيوسر خخه هم
 مرسته وغواړئ.

ج: نورې خبرتیا وي

د اهم ڏيره بنه خبره ده چې په هغه خه په خبريدا سربيره چې په متن کي راغلي دي په نورو
برخو کي هم خبر شئ ، دغه کار به له تاسي سره مرسته وکړي چې ترڅو هرڅو مره ژر کولائ
شئ په متن کي مسلط شئ .
ددغه خبرتیاوو ترلاسه کول بیا په هغه پروګرامونو کي ڏير اپین دی چې هلتہ بشپړ متن
نشته او لکه مرکي ڏيرې اپينې دي .
پدې برخه کي هغه ليکوال یاهغه خوک چې ورسه مرکه کيږي بنه معلومات درکولائي شي .

روغتیا او آرامښت :

کله چې تاکل شوي وي پروګرام ثبت کړئ تاسي بايد داسي پلانونه وکړئ چې په بنه روغتیا
او آرامښت سره ستوه یو ته لارشئ .
په ډاډ سره ويلی شو چې ستاسي ستوري او غوسه په پروګرام اغيز کوي ، د ستري وياند غرب
ياد هغه وياند غرب چې زکام وي خپل اصلی حالت له لاسه ورکړي وي او د اوریدنکي
د خوبني وړ غربندی ، مګر داچې تاسي وغوارئ د یوزکام وياند رول ولوبوئ !
حکه نو په تیره هغه ويندويان چې هره ورڅ پروګرام لري بايد بنه صحت ولري او په بشپړه
توګه آرام او هغه د چاخبره عادي وي .
يوه تجربه هم داده چې له ويندوبي وړاندي د یو یادوه گیلاسونو نيمه گرمواوبو خبیل هم
ګټه لري .

دریم: مرښت او وبدی توب :

تاسي بايد پوه شئ چې په خرنګه معده بنه کار کولي شئ ؟ زه فکر کوم چې په ڏيره د که معده
يا ڏيره تشه گپده هم نشي کولاي په بنه توګه پروګرام وړاندي کړئ .
خپل ئان وازمويئ په دې اره هم یوه بله تجربه داده چې وړاندي له دې چې د پروګرام ثبت ته
لارشئ په او بو کي لړ د ليمواوبه وختښي ترڅو چې حلقوچ نشي .

څلورم: مناسبې جامي :

د مناسبو جامو منظور هغه جامي دي چې تاسي پکي آرامه وي ، تاسي خرنګه کولائي شئ
چې له نرمې موسيقى سره په ڏيره آرامئ د رحمان بابا یو غزل ولوئ په داسي حال کې چې

په بوقونو کې مو پښې له میخ خخه حوریبې او تاسې هم ورته نور طاقت نشئ راولای او
ئان سره کشوى ؟ !

پنځم: مناسب وخت

حېينې ويندويان باوري دي او دايې تجربه کړي ده چې له ماسپېښين وروسته ويندوبي د
سهارله ويندوبي خخه ډيره نښه ده ياداچې هغه مهال غږ ډيرښه آهنګ لري.
يا په بل عبارت هرڅو مره چې د ويندوبي کارله سهاره ليرې کېږي دومره نښه کار کولائ شو
حېينې هم وايې چې نه هسى نده خو بیاهم تاسې ئانونه وازمويئ.

شپروم: باید پاک او مرتب وو

ښاسي تاسې فکر و کړئ چې نو په راهيو کې بهدا پاکيزګي خه په درد و خوري حکه چې هلتنه
مو خوک نه ويني یواخي ته بې او تخنيکرنو که پاکې جامي ونه لرو خه پروا لري.
فرض کړئ مازیکړ لاه ادارې ووتلاست غواړئ چکر ووهئ که پاک وئ نو له دغه چکر خخه
به ډير خوند وانه خلی ؟

کله چې ستاسي ماشوم يا ميرمن پاکه او بنکلې درسته ناسته وي خونښ به نه وئ ؟
له دې به تير شو موټر خو به ډير څغلوي، که په یو کړ او هغه د چاخبه غورا زه موټر کې
ناست وئ ډير به نښه احساس ولرئ که په پاک او بنکلې موټر کې ؟
که نور باور نه کوئ ورشئ له یو مستري او یوبل کارکړ نه پونښنه وکړئ چې کله یې جامي
پاکې وي نښه په خوند کار نه کوي ؟

دا خو پرېړده چې په تلویزیون کې پاکيزګي شرطده ، بلکې په راهيو کې هم کله چې یو
ویاند پاک وي ، نښه احساس لري په نښه احساس کار کوي او نښه خپله دنده اجرا کولئ شي
تاسې به کله هغه رستورانت ته تللي یاست چې ډير نښه روښانه وي نښه هوا ولري او نښه پاک
وي هلتنه که ډيرې پيسې هم ورکړئ او خوراک یې هم خو مره ډير صفتی نه وي خو بیا به هم
نښه احساس ولرئ همدا سې ويندوبي هم ده.

يو وخت کې مې د یودوست په کور کې یو افغان تلویزیون کتلو ، ده یواد یو اديب چې په نښه
معتبره راديو کې هم کار کوي ميلمه وو ، ده ګه جامي که خه هم پاکې وي خو سمې یې نه وي
اچولي او هغه خه چې یې لاندې اغوستي وو په غاره کې بهرنښکاري دل ، که هرڅو به یې نښې

خبری کولی خو زموږ بې له جامو سترگې نه اوښتلي او مودته بې زور را کاوه چې ولې بې جامي داسې وي.

که خپله بې هم فکر شي خپه به وي ، که دراډيو وياند هم وي جامې بې سمې نه وي يو قسم بې زړه هغه د چا خبره کنباله کيرې.

تاسي تراوشه په کوم تلویزیون کې داسې وياند ليدلى دی چې د ډیرو سګرتیو د خکلو يا ... له کبله بې غابنونه ژیړ وي ؟ خونه به مو وي ليدلى پس تاسي هم نه غواړئ داسې وي .

او د الله یاده مه باسې چې تاسي د مود او سمبل په توګه په ټولنه کې ارزښت لرئ مود هم تاسي خپروئ او خلک له تاسي نه ذده کوي ، پس مثبت او سیبرئ.

اوم: د کار ئای هوا :

بې له شکه د ستودیو یا د کارد ئای هو اهم ډیرا غیز لري . ډیرئ ويندويان په ستودیو ګانو کې په تیره کله چې پري د ستودیو د پروجکتورونو وړانګې هم لکيږي خولې کيږي په تیره بيا هم په اوري کې چې بیا په هغه کچه چې لازمه ده بنه ويندوبي نشي کولائ.

همدارنګه ډير کله ساره وي وياند اړ دی چې بخارئ ولري ، هلته که د هغه زنه لپزيږي نو بیا به بې ويندوبي خه مزه ولري .
د اټکی هم پروډیوسرانو ته د اهمیت وړدي او هم خپله وياند ته .

اتم: آرامه ئای

که په چوکئ او د میزتر شا ويندوبي ته کینئ نو پام مو وي چې په بنه توګه په متن تسلط ولري .

زما په ياد دی ډير داسې وختونه راغلي دي چې د ويندوبي په وخت به مې د چوکئ بدلو لو ته اړتیا پیدا شوه ، ئکه په هغه چوکئ به نو شوم کیناستلاي .

يابه هم ئينو چوکيو غچ غچ کاوه چې دغې مسلې به ډير راته کار ګران کړ ، خو په هر حال تاسي باید ډير پام و کړئ وړاندې تردې چې ويندوبي پیل کړئ باید هرڅه موسم کړي وي .

نهم: په متن کې موسیقیو کې ته پام

هر کله چې یو پروگرام د اوریدلو لپاره چمتو کېږي نو موسيقى ورسره میکس کېږي یا پري زياتيري چې که تاسي وړاندې له هغې موسيقى اوږئ دابه ډيره بنه خبره وي ځکه چې بنایي تاسي له هماګي موسيقى سره سم و کولائي شئ خپل غږته ډير اغيز ورکړئ. ټینې وخت ويندويان په متن کې هغه موسيقى چې له متن سره خپريږي خپله هم کراره کراره اوږي ترڅو خپل غږته زيات پام وکړي او هغه ته احساس ورکړي.

لسم: د غږبیا اوږيدل

که هر خومره تخنیکر په خپل کار کې پیاوړی هم وي بیا هم د غږ په ليول کې ورسره ملګرتیا وکړئ. وړاندې له هغه چې غښورد خپراوي لپاره لارشي نو یو حملې بیا خپله هم اوږئ. خو ترټولو دابنه خبره ده چې وړاندې لدې چې ثبت پیل شي نو یوه توټه غږ ثبت کړئ او یو حملې اوږئ. په تلویزیون کې هم د اصلی ثبت له پیل وړاندې خپل غږ او تصویر وکړئ.

شپږمه برخه:

کله مو چې ثبت پیل کړ

کله چې ثبت پیل شو یعنې ستاسې کار و روستي پړ اوونه کچ کول نوله هرڅه زیات باید په ئان مسلط وئ.

د ثبت په مهال باید تاسې له ټولو طبیعی او هغو امکاناتو چې په لاس کې یې لرئ بنه استفاده و کړئ او له ټولو هغو استفاده و کړئ ترڅو بنه و خلیږئ.

ویاند که هرڅو مره په خپل کار کې استناد وي بیا هم کله چې د پروګرام د پیل علامه ورکول کېږي لې څه هیجانی کېږي، خو بیا د غه هیجان دیر ژر ختمېږي.

تاسې کله چې د میکروفون ترشا کینې باید ټول بهر خیزونه هیر کړئ، باید ټول فکر مو خپل متن او خپل پروګرام ته وي.

د احساس ولرئ چې بس نور نو په ژوندئ توګه دادی له اوريډونکو سره یم او هغوی هم هغه د چا خبره دزره په غوردو راته حیردي.

کله چې تاسې په خپل ئان پوره مسلط وئ نو بیا کولائی شئ ټول هغه حقوقه چې په متن یا وینا کې یې باید ادا کړئ بنه ادا کولائی شئ.

لاندې خیزونه هم درسره ډیـرـه مرسـتـه کـوي او اړـیـنـدـیـ.

اول: ډاډ

کله چې مو بنې تمرين کړئ وي په خپل متن هم بنه لاسبری یاست بیانو د دې ئای نه پاتې کېږي چې تاسې په ئان ډاډ ونه لرئ.

په بنې ډاډ سره سټوډيو ته ننوزئ دا هم په یاد ولرئ چې ټوله سټوډيو او امکانات ددې لپاره چمتو شوي دي ترڅو تاسې پکې خپله بنه اجرا ترسره کړئ.

له اوله ډاډ ولرئ چې خومره کیدلئ شي په هغه توګه مطلب بنه ولوئ، په ټول ډاډ سره ننوزئ او په پوره ډاډ سره خپل مطلب ثبت کړئ.

دوهم: تمرکز ، او پوره پام

دا و روستي پړ اوونه دلته نور خه ندي پاتې یواحې دا پاتې دی چې تاسې خپل مطلب په ترقوټولو بنې ثبت کړئ، ستاسې وینا بنکلې وي او په بنې توګه د لیکوال منظور تر اوريډونکي پوري ورسوئ پس همدې تکي ته مو باید پام وي.

دلته باید د اسې فکر و کړئ چې هرڅه له سټوډيو بهر پاتې شوي دي یواحې تاسې یاست او هغه مطلب چې ثبتول غواړي.

تاسی قول خیزونه باید له یاده و باسی ترخو بنه و کولائی شئ خپل مطلب ته حیر شئ او قول
تمرکز مو خپل متن ته وي.

یوه ساده لاره هم پدې اړه داده چې ستړگې پته کړئ او خوژوري ژوري ساګانې وباسی.

دریم: مطلب ته اهمیت ورکړئ

هرپروګرام چې جورېږي دیوې اړتیا لپاره جورېږي، او هرپروګرام خپل ئانګړي مینه وال
لري تاسی چې ستوده یو ته لار شئ، پدې ستاسی کار نشته چې دا پروګرام د چالپاره دی؟ د
پوهانو، ماشومانو، ادبیانو او نورو تاسی یواحې د متن د لوستلو مسولیت په غاره لرئ
پس پروګرام موډير مهم دی او ډیر اهمیت ورته ورکړئ.

همنه تاسی یاست چې کولای شئ ده ګه پروګرام اهمیت زیات کړی نو هلتہ به بریالی ویاند
یاست چې په نښه توګه خپله دندہ اجرا کړئ.

دا مو باید په یاد وي چې هرپروګرام ئانګړي مینه وال لري، که سپورتی پروګرام اجرا
کوئ که روغتیابی یا هردوں پروګرام تاسی اړیاست په نښه توګه یې اجرا کړئ.

څلورم: له اوریدونکي سره خبرې وکړئ

تجربو بنوو لې ده چې د ویندویی په مهال باید هسې خبرې وکړئ لکه له اوریدونکي سره
چې مجلس کوئ.

تاسی ده مدي اوریدونکو لپاره مطلب لولئ او یازیار ګالئ نو پدې سربیره چې
اوریدونکي باید هغه خه چې تاسی واياست په یو حل اوریدلو درک کړي باید خپل
اوریدونکي په خپل ذهن کې انځور کړئ چې تاسی دغه اوریدونکي ته خبرې کوئ، هله به
وپوهیږئ چې په خومره نښه توګه هماګه اوریدونکي ته چې ستاسی په ذهن کې ناست دی او
راه یو ته په کلکه غوب نیولی دی نښه پوه کړئ.

زمور په راډيو ګانو او ټلویزیونونو کې ویندویان هسې خپل مطلب لولی ته به وايی چې د
کومې محکمې امر لولي.

په ټلویزیون کې هم داسې سرښکته اچوی او خپل کاغذ ته حیر وي، هیڅ دافکر هم ورسه
نه وي چې اوس به اوریدونکي زما پروګرام اوري.

ئینې خو هم یواحې د مسولینو له ویرې یواحې د کلمو سمې بنې لو لي نور په دې کيسه کې
هم ندي چې اوریدونکي به اوس خه احساس لري.؟

په تیره خو په تلویژنی مرکو کې ، وياند هغه کاغذ ته حیروی چې بل چا ورته لیکلی دی او کله کله خو هم تکرار د بساغلی فلانی او ... کلمې چې په کاغذ لیکل شوې د پونستنو ترپایه لولي.

خو یوئل بیا تینگار کوو چې تاسې بايد په خپل ذهن کې يو اوریدونکی انحور کړئ هغه ته خبرې وکړئ ، دلته به درته پته ولګي چې تمرين خومره ارین دی .

پنځم: له مخاطب سره صميمې اوسي

ستاسي پروګرام که د هر چا لپاره دی ، د ماشومانو لپاره ، د لویانو لپاره یا هم د پوهانو لپاره بايد اوریدونکی مو په ذهن کې ناست وي او تاسې ورسه په پوره پوره صميميت خبرې وکړئ .

وايي د راډيو يو وتلي وياند به ورسه خپل يو ملګري ستوديو ته بیولو ترڅو هر وخت چې د هغه له خيرې خخه د صميميت او موسکا ليرې کيرې هغه بې پري غورونه راکابې او بيرته بې خپل صميميت او موسکا یاد ته ورشي .

همداسي په تلویژن کې تاسې بايد په پوره صميميت له اوریدونکي یا ليدونکي سره خبرې وکړئ .

باید اوریدونکي یا ليدونکي داسي وانګيرې چې تاسې سربيره پردي چې يو بنه وتلى خوک یاست بلکه په پوره زړه سوي او صميميت سره ورسه خبرې کوئ .

تاسې خو خه له اوریدونکي سره خپه نه یاست چې ورته په ترینګلې لهجه خبرې وکړئ ، یا هم هغه وویروئ .

او د اهم له یاده مه باسې چې کله تاسې د مایکروفون یا کمرې مخ ته کیناستلاست نو باید په اوریدونکي یا ليدونکي خپل ویاړ هغه د چا خبره و پلورې .

ډيرکله اوریدونکي یا ليدونکي وايي : یاره فلانی وياند خومره ئان ته په غوره کې دی .
شپرم: د شاوخوا حرکاتو ته نه پاملنې

دويندوبي په مهال بنايې په هغه متن ، نښانو او سپارښتو سربيره نور حرکتونه او پیښې هم ستاسي نظر جلب کړي ، چې دا چاره د راډيو په نسبت په تلویزیون کې ډيره شونې ده .

حکه چې د تلویزیون په ستوديو کې د ستوديو له خراغ او تخنیکر پرته نور کسان هم شته ، لکه د صحنې مدیر ، لیکوال ، پروډیوسر یا کتونکي .

د کمرې چلوونکي هم له خپلو مسولينو خخه په گوشى کې معلومات اخلي چې کمره خرنګه کړي نو د هغوي خراگونه هم کله مړه او بل شي چې دا پیښې باید ستاسي په تمرکز اغيزنه وکړي ، تاسي د دې په خنګ چې د کمرو حرکت خارئ او نوري اشارې هم اخلي باید اجازه ورنکړئ چې دا خیزونه مو په پام بل خوا کړي .

په راډيو کې هم همداسي ، تاسي چې کله خبرې کوئ او د ستوده يو له خراغ پرته نوري باريکئ هم شته چې ستاسي پام باید ورته وي ، خودا خیزونه باید ستاسي په کار کې هیڅ اغيز هم ونه کړي .

يا لند به ووايو چې هیڅ حرکت باید د کار په مهال ستاسي پام بل خوا کړي .

چې دا چاري زياتره د تخنيک له کوتې خخه چې د دوه بنېښو په وسیله له ستوده يو خخه هم بیل دی ترسره کېږي ، زياتره وخت هلته له تخنيکرانو سره خلک ناستې ولاړې کوي چې بنائي تاسي ته لاس هم و خوئوي ، او که درسره شوخي لري نو هلته خونو بیاخه کوي . او لکه له ستوده يو بھر که پروګرام وړاندې کوئ یاد کوم پروګرام ویندوبي کوئ نو هلته بیا دا حرکتونه زیات لیدل کېږي ، چې که تاسي په ځان بشپړ باور ولرئ نو دا خیزونه بیا ستاسي په کار اغيز نه شي کولای .

خو تاسي باید یو اچې په هغه خه چې درکړل شوي دي لکه متن ، د خراغ بلیدل او مړه کيدل او یا نورد پروګرام د پیل او پای نښاني په نظر کې ولرئ نه بل خیز .

اووم: حرکتونه

تاسي کې د تلویزیون د کمرې په وړاندې متن لوئ د دې ترخنګ چې د یو مړي غوندي باید متن ونه لوئ بلکه دا هم نشي کولای چې د خپل حالت ته بدلون هم ورکړئ .

خوزما وړاندیزدادی چې په راډيو کې هم باید له پیله ترپایه خپله یو دوبل بنه وساتع ئکه دا چاره ستاسي په غږ کې سل په سل کې اغيز کوي .

کله چې تاسي غوشه وئ نو تول او ریدونکي په آسانۍ سره کولاي شي ستاسي په غږ کې په غوشه پوه شي .

اویا کله چې تاسي طنز لوئ کولای شئ لاسونه و خوئوي او یا هم ولی پورته واچوئ چې دلتنه تاسي لکه یو هنرمند هسې کار ته اړتیا لرئ .

یوبل خیز چې دلته یې یادول مهم دی هغه دادی چې تاسې باید د لانګ شات، یا میدايم
شات تصویرونو په مهال چې کله مو پښې همښکاري باید ډيرپام مو وي چې له پښو سره
زيات احتیاط و کړئ چې درنه پرانستې پاتې نشي.

اوومه برخه:

راپور او مرکه

که خه هم مرکه پخچله یو ڈول راپور او راپور هم غالبا له مرکي سره مل وي ، خوله دې دواړو
څخه هر یو په راډيو او تلویزیون کې ځانګړي ځای او مفهوم لري چې موږ هم همدغه اصل ته
په پام سره مخ په وړاندې ګامونه اچتوو .

که ځینې ملګري وايي چې آسانه کار په راډيو او تلویزیون کې مرکه ده خو په لې پام سره به
دې پايلې ته ورسېږي چې هغه هيلو او تمو ته په پام سره چې له یوې مرکې څخه کېږي نو
بیابه هم حیر شي چې د دله ایزو رسنیو یو ترقولو مهم کار هم مرکه ده .

یوه دقیقه مرکه کولای شي حیرانونکي پايلې په لاس درکري او واقعي پونستونکي يا
مرکه کونکي باید د ډير معلومات ولري .

په پرمختللو هیوادونو کې د هرې برخې لپاره ځانګړي خبریالان روزي لکه : جنګي خبریالان
، هنري ، اقتصادي ، سپورتی او نور ځکه نو هر خبریال هر کاره نه جو پېږي او پخچله ځانګه
کې کافي معلومات ترلاسه کوي .

ځینې هغه استادان وايي چې د تحقیق یوه ترقولو بنه لاره مرکه ده . مرکه د اطلاعاتو د
ترلاسه کولو لپاره ډيره بنه او ساده لاره ده .

ځینې داسي کارپوهان شته چې ځینې مطالب نشي کولاي ولیکي خو په آسانې سره کولاي
شي په مرکې کې بې وايي او همدارنګه دليکلو په وخت پام هم زيات کوي .

ځکه نو خوک چې د راډيو تلویزیون یا هم نورو مطبوعاتي دفترونو لخوا د مرکې لپاره
استول کېږي ده ګوی دنده د متن له لوستونکي څخه سخته ده .

مرکه کونکي اړدي چې هسي اخلاقې او علمي وړتیاوې ولري چې هغه چا سره چې مرکه
کوي داسي صمييمي او د اعماد رابطه ټينګه کړي چې هغه شوق ، هيجان او د مسوليت
احساس و پاروي .

مرکه په حقیقت کې یو شفا هي او دقیق پونستنیک دی چې هیڅ د شک ټکي نه پرېږدي او د
اطلاعاتو د ترلاسه کولو لپاره ډيره کاریدونکي لاره ده .

مرکه په دوہ بنو ترسره کېږي :

اول: له وړاندې ټاکل شوې وي

دا ډول مرکه معمولاً د موضوع په همغږئ او له پخوانې ژمنې سره سم ترسره کېږي .

دوهم: ناخاپې

ناخاپي مرکې چې کله ورته گزارش هم ويلى شي خوک چې خواب ورکوي د حاضرينو له منځ
څخه غوره کيربي له مکاني نظره هم د ادول مرکه په دوه برخو ويشلي شو.

الف: په دننه ځایونو کې (پلاتو)

ب: په بھر ځایونو کې (لوکیشن)

هره مرکه یا گزارش که د وخت او هغه لګښت له مخې چې پري رائي گټوره نه وي نوبې
ګټې ۵.

د هرپروګرام د پونستونکي ژبه د زرگونو بلکې د مليونونو خلکو ژبه ده. ځکه نو کومې
پونستني چې مطرح کيربي باید په ډاګه او روښانه وي او هڅه وکړي چې مناسب خواب
ترلاسه کړي.

بنکاره خبره ده چې هره مرکه باید یو خه او ريدونکي ته وروښي او یا لبترلبه د مطرح شوې
پونستني خواب ترلاسه کړي. مرکه کوونکي کله چارواکي سره خبرې کوي نوښه خبره ده
چې د ډیرو په خیراغلې او تشریف موړ او په ئای پیر خیر واوسې چې د مرکې حق ادا
کړي.

ډير داسي مرکه کوونکي شته کله چې له چارواکي سره مرکه کوي ، نوخپله ورته کيني هغه
ې خوشی کړي وي چې خه وايې هغه وايې ، خپله ئان ته لا د پونستني جرات هم نه ورکوي
چې د اوري دونکي پداسي وخت کې له مرکې بننه رائي.

ياهم د وړو کوالۍ احساس کوي ، خبرې په مهرباني وکړئ ، که ممکنه وي او ... کلمو پیلوی
چې هم ئان وړوکي کوي خو په حقیقت کې ورسره مليونونه کسان چې د هغه پروګرام
اورې یا ګوري هم وړوکي کوي.

خوله عامو خلکو سره په کوڅه او بازار کې هسي پونستني کوي ته به وايې چې خپله د
رياست جمهوري له مانۍ څخه راوتلى دي او یو ډول احسان په مرکه ورکونکي اچوي.

کله چې له کوم مجرم سره هم مخ کيربي هسي چلنډ کوي ته به وايې چې خپله يې په معصوم
او پاک دی هيڅکله هم ترې خطانه کيربي ، ياهم قاضي دي.

دلته خو ټکي یادول غواړو

اول: د هر ډول خبرو اترو لپاره باید ستاسي ګلتور ، خبر او جامه مناسبه وي یا په بل
عيارت ستاسي شخصيې باید د مرکه ورکونکي له شخصيت سره په بشپړه توګه برابروي
ترڅو بنه وکولاي شئ هغه مو په آسانې سره ومني او ستاسي شتون سپکاوئ ونه ګني.

يو شل كلن حوان چې رنگارنگ کميس او ډولي پتلون يې اچولي دي نشي کولاي په هغه توګه چې لازمه د له ديني شخصيتونو او علماء و سره اړیکې تینګې کړي، او هغه د چاخبه هر اړخیزه مرکه واخلي.

دوهم: د هغه ئای چې پکې مرکه کوئ دود او آداب مراعات کړئ، او د مرکه ورکونکي ګروهنوته احترام او پام وکړئ.
که کوم مسجد يا کورتہ ولاراست چې خلک هلتہ بوټونه دننه نه وړي تاسي هم خپل بوټونه بهرته یوسئ.

هغه تکي چې باید پري و پوهېږي
اول: مرکه کونکي باید پوهشي چې د دغه مرکې موخه خده ده
دوهم: د مرکې پیل باید داسې وي چې هم د اوريدونکي پام جلب کړي او هم يې موضوع ګوتونه ورشي.

متلاً: پدي ورخو کې داسې ويل کېږي چې ... البتہ دا موضوع ...
- خه موده وړاندې چارواکو ووبل چې ... خو هغه خه چې نن ورخ پښېږي د چارواکو د خرگندونو خلاف دي ...

دریم: پونښنې باید لنډې دقیقې او روښانه وي. هرې پونښنې باید په ترتیولو لنډې جملې کې بیان شي او په عین حال کې باید بشپړ بیان ولري او روښانه وي.
روښانه پونښنې کولاي شي روښانه حواب ترلاسه کړي. ځکه نونبه خبره ده چې تولې هغه برخې چې پونښنې پکې شته ده باید جلا شي، البتہ کله کله داسې هم پښېږي چې مرکه ورکونکي د خو پونښنو حوابونه په یو حل وړاندې کوي.

که تاسي د هري ساده پونښنې لپاره اړ شئ چې سمه جمله پیدا نه کړئ او یا هم بشپړ وونکي نه وي نو هم به مرکه ورکونکي داسې وانګيرې چې تاسي نه مطالعه لرئ او نه هم پدي اړه درسره پوره معلومات شته.

څلورم:

پونښنې باید له اوله يعني له مهم تکي ترپايه په منظمه توګه مطرح شي يو به هغه وي چې تاسي به اړیاست چې یوه فوري پونښنې وکړئ يعني داسې خه ووبل شي اوريدونکو ته يې روښانول اړین وي.

او ياهم يوه پونتنه دير او بد حواب وغواري ، خوبياهم تاسي بايد هخه وکړئ چې لومړئ مهمي مسلې وپلتئ او په تدریج سره ورو مسلو ته راشئ.

پنځم:

پام مو وي هغه خه چې مرکه کوونکي وايي چې ستاسي دپونتنې حواب وي نه داسي چې ستاسي له اسمانه خبرې کوئ او مرکه کوونکي مو له حمکې خخه په بابولالو سروي . زياراته وخت مرکه کوونکي هخه کوي ستاسي له پونتنې خخه حان بلې خواته کړي ، په تيره هم چارواکي یاهغه خه حوك چې پرې نيوکې شوې وي ، ستاسي بايد اجازه ورنکړئ چې له پونتنې مو ليري شي .

شپږم:

دمرکه ورکوونکي حوابونو ته حير و اوسيه حکه چې ډيرې پونتنې داسي پیدا کېږي چې له او ريدونکي سره پاتې کېږي ، او ستاسي ورته پامنه وي شوي . یواحې په هغه پونتنو چې ستاسي په کاغذ ليکل شوې دي پرې بسنې مه کوئ ، هخه وکړئ ډير معلومات ترا او ريدونکي پورې ورسوئ او هغه موخه چې ستاسي یې د مرکه په ترسره کولو کې لرئ تر ډيره ورته ورسېږي .

اوم:

کله په ډيره حيرکئ سره کولاي شئ ځينې حوابونه تکرار کړئ مثلاً یو چارواکي په خپله مرکه د دې پونتنې په حواب کې وايي :

- بساغلی ... ستاسي رسندويي او تبلیغاتي اړخ کمزوري دی فکر نه کوئ چې د رسنيو له لاري تبلیغات بهم د بنار په پاکولو کې مرسته وکړي ?
- بلې دې مسلې ته هم بايد پام وشي .
ستاسي کولاي شئ دده حواب بېرته تکرار کړئ .
- بلې دې مسلې ته هم بايد پام وشي ! نولدي داسي څرګند ډيرې چې پخوا ورته پام ندي شوئ ؟

ياداسي نور ...

دا هم په ياد ولرئ چې د مرکې له موخو خخه يوه دا هم ده چې هغه تکي چې تراوشه ورته پام ندي شوئ د هغه يادول او هغې ته پام جلبول دي .
مرکه یواحې د طلوع تلویزیون په خير د نيوکو د تولګي معنی نه لري .

اتم: خپل معلومات هم د پونتنې په چوکات کې واچوئ ترڅو له مرکه کوونکي سره د لازیاتو معلوماتو په برسیره کولو کې مرسته وکړئ.

یوبه هغه وي چې مرکه کوونکي په هغه اړه معلومات ونه لري نو بیا کولای شی په اړه یې تاسې خپله معلومات وړاندې کړئ او ووايئ چې د هغه معلوماتو له مخې چې د دغه بروگرام خیرونکو په لاس راوري دي.

نهم:

بلې خواته لارښئ ، که خه هم دير احتمال د مرکه ورکوونکي دی چې بلې خواته لارښي خو تاسې بايد دير حیروئ چې هغه هم په بشپړه توګه کابو کړئ خه وار خوددې شو چې تاسې خپله هم په بله ولارښي.

لسما:

داله ياده مه باسې چې ستاسې پروگرام د ټولنې بیلا بیلې پر ګنې ګوري او اوري. ئکه هم نو ډېر روندانه او د پوهاوي وړ ځواب ته اړتیا لرئ.

مثلاً که د کورجورونې په اړه خبرې کوئ یا هم د اقتصادي مسايلو په اړه خبرې کوئ مرکه کوونکي فيصدیو ته مخه کړي ، او یواحې وايې چې سې کال د تیرکال په نسبت دو مره فيصده زیاتوالی لرو دو مره فيصده کموالی لرو چې د خلورو کلونو وړاندې په نسبت دو مره زیاتوالی یا کموالی کېږي نو اوریدونکي او لیدونکي به ورته یواحې موسک شي نور به پدې پوهنشي چې نو دقیقاً خومره لاسته راونه لرو ، چې د لته تاسې د مسولیت په نه درک یا په کمزوری تورن کېږي که خه هم تاسې به پرې نبه و پوهیږي.

دلته بايد تاسې بیا پونتنې وکړئ چې مرکه کوونکي درته بشپړ او روندانه ځواب وړاندې کړي چې دو مره کورونه مو جو پکړي دي یا دو مره لکه ، میلیونه یا میلیارډه افغانی عايد لرو چې د تیرکال عايد مو دو مره میلیونه یا میلیارډه افغانی وو.

او بیا وروسته دا پونتنې هم مطرح کړئ چې دا کورونه چيرته جو پکړي؟ چاته به ورکول کېږي؟

دا هغه پونتنې دي چې ستاسې اوریدونکي یا لیدونکي غواړي پرې و پوهیږي ، پدې صورت کې به مرکه کوونکي هم دقیق شي او هغه د چا خبره لافو ته به نه مخه کوي او په خپل قول به هم بیا ولار پاتې کېږي.

يو ولسم:

د مرکه ورکونکی نوم او دندہ په بشپړه توګه یاد کړئ. مثلاً ... بساغلی ډاکټر ... د ... مشریا هم. بساغلی جنرال ... د قوماندان

کله چې تاسې دهغه نوم اخلى هغه ويار کوي او یوڅه احساس هغه د چا خبره پکې زیاتیرې او بې شکه ستاسې په پونتنو هم اغیز کوي.

که مرکه او بردہ وي نو دا نوم یو یا دوه ځله تکرار کړئ ترڅو هغه کسان چې په نیما یې کې له مرکې او ریدلو یا لیدلو سره یو ځای کېږي هم پدې پوهشی چې خوک دی او خه کاره دی.

دولسم:

ستاسې په لبې پرواينه سره د مرکه ورکونکی زیاتی خبرې له اصلی حواب خخه خو چنده زیاتیرې.

موږ ډیردا عادت لرو کله چې د خبرو لپاره فرصت پیدا کوو ډیر په جزياتو خبرې کوواود تملق کلمې ډیرې کاروو یا هم ئان ستایو او کله هم له دغه فرصت خخه دراتلونکو مرکو د احتمال لپاره کاروو.

ډیره پنسیبې چې د مرکه ورکونکی ټول حواب یواحې یو هنډه جمله وي خو هغه په سلام او د شعر او حدیث په ویلو او د پروگرام له کارکونکو خخه په ډیرو منننو سره ډیر وخت تیر کړی وي.

کله هم دغه زیاتی ویناوې ایدیت کېږي خو هر کله هم نه وي.
دیارلسم:

ستاسې هم له ډیرو منننو او ژورو بنه را غلیو خخه ډډه وکړئ او اصل مطلب بیان کړئ، ځکه چې له بل هر چا تاسې خپله بنه پوهیږئ چې د راه یو تلویژن وخت له هرڅه مهم دی.

څوارلسم: که کوم حواب ستاسې په خوبنې نه وي نو په ډاګه مه واياست چې زه نشم کولای ستاسې د احوال و منم ځکه ... دا چاره له مرکه ورکونکی سره ستاسې د تکر په معنی ده او بنایی بیا ونشی کولای چې په زړه پورې مرکه ترلاسه کړئ.

ستاسې خپل مخالفت د اسې هم بیانولای شئ.
- ماتراوسه فکر کاو ...

- ستاسې دا دلیل ډیرو هغه کسانو لپاره چې تراوسه بې زما په خير فکر کاوه چې
..... د پام ورډی ... خو

پام مو وي چې تاسې مرکه کوي نه مباحثه ، تاسې له هغه خخه پونتنې کوئ او هغه خپل نظر وايی که سم وي که ناسم.

دامو باید په پآم کې وي چې تاسې يواحې د پونښنې حق لرئ او د خواب حق له مرکه ورکونکي سره دی او تاسې اړنه یاست چې هغه له خپلې عقیدې واورئ نه ستاسې دنده داده.

پنځلسه:

د هغه پونښنو له مطرح کولو خخه چې خواب یې معلوم وي ډډه وکړئ ، مثلاً تاسې له چا پونښنې کوي؟ چې ستاسې په نظر حجاب بنسه دی؟

شپارسم:

کله چې مرکه ورکونکي خبرې کوي باید ستاسې پام هغه ته وي .

تاسې له هغه پونښنې کوي او دا طبیعې ده چې هغه تاسې ته خواب وايی او هيله لري چې تاسې یې خواب ته حیروئ. حینې ويندویان په مرکو کې يواحې هماګه ليکل شوي کاغذ ته ګوري او بس دې ته انتظار وي چې خرنګه مرکه ورکونکي وروستي جمله ووايی نو خپله بله ليکل شوې پونښنې مبارکه مطرح کاندي.

اولسم:

د حینو کلمو او جملو په معنی کې حیر و اوسي. ډير کله داسې کېږي چې سخت ويوكې کاروی یا داسې اصطلاحات کاروی چې هرڅوک یې معنی نه پوهېږي.

دغه ډول ويوكو او اصطلاحاتو ته مو ډير پام وي ځکه چې له هر چاسره فرهنگونه نشه چې ستاسې دانګلیسي او عربي مبارکې کلمې وژبارې چې دا به خه معنی لري؟

چې دا بحث هم هغه بحث ته راجع کېږي چې وړاندې مو وویل تاسې باید په یاد ولئ چې ستاسې پروګرام دټولنې هره طبقه او پرګنه ګوري باید ده ګوی په ژبه خبرې وکړئ.

اتلسه:

ډير کله مرکه کونکي دهري پونښنې په سر کې وايی: وبخښې که پدې اړه هم معلومات ورکړئ یا مهربانې وکړئ ...

کله چې یو خوک ستاسې بلنه مني او له تاسې سره مرکې ته حاضريې نور دې ته اړتیا نشه چې تراخره ترې بخښه وغوارئ او دومره ډيره مهربانې پرې وکړئ چې اوريدونکي یا ليدونکي ستپئ کړئ !

يا هم له چارواکو سره په مرکو کې وايو:

محترم وزیر صاحب ! ... که مهربانې وکړئ ...

کيداۍ شي پدې اړه زموږ اوريدونکو ته معلومات ورکړئ چې

ياهم وايو چي زموږ ځينو اوريدونکو غوبنتنه کړي چي تاسي ورته د... په اړه ووايast.
هرڅوک خپله دنده لري ، که وزير دی که ولسمش ده ګه دنده ده چي دخپل ملت لپاره خدمت
وکړي او په کومو برخو کې چي تاسي تري پوبنتني کوئ هغه خپله دغه ځوابونو ته حاضر
شوي دي او سنودا د مره بخښني څه معنى لري ، چي دا چاره ستاسي په جرات او هغه
موخي چي غوارئي په تراوريدهونکو پوري ورسوئ ستاسي دنکامئ لامل کېږي.

ډير کله مې په خپلوراډ یو ګانو او ټلو یزیونونو کې اوریدلي او ليدلي دي چي له نباروال
صېب خخه خلک غوبنتني لري ، او کله چي په مرکو کې هم حاضريبي نو مرکه کوونکي
ترې بخښني غوارې او مهرباني پري کوي .

داد هغه دنده ده چي د خلکو په غوبنتنو عمل وکړي که هغه هم نشي کولاي نو خپل دلایل
وراندي کوي په موردي په چي ورته ووايو که مهرباني وکړئ او لطف وکړئ ...
البته زما منظور داندي چي مورد نوله خلکو سره په ترڅه له جهه مرکه کوو او داسي کلمې
کارو و چي نه یواحې په مرکه کوونکي بنې نه لکي بلکې د اوريدونکي غوسه هم وپاروي .

نوسلسم :

که داسي احساس کوئ چي دا کومه مرکه چي کوئ یاهغه متن چي لوئي ستاسي دکاري او
مطالعاتي زمينې سره اړخ نه لګوي مه یې منئ .

وراندي مو هم وویل چي هڅه وکړئ په هغه موضوع چي بحث پري کوئ بنه پري مسلط وئ .
شلم :

اجازه مه ورکوئ چي مرکه ورکوونکي مو موضوع تکرار کړي .

موږ زياتره عادت کړي دی چي یوه موضوع په ډيرو خبرو کې تکرارو و که هڅه هم یو مجلس
او یوه ناسته وي . نو تاسي خپل وخت او د مرکې اهمیت ته په پام سره مرکه کوونکي مه
پريې ده هغه مطلب چي پخوا یې بيان کړي بياهم وواي .

يوو یشتمن :

د مرکه ورکوونکي له احساساتو او د بيان له آلو سره پام کوي . ډير داسي کسان شته چي په
خپلو خبرو او چالاکيو سره خلک ترڅيل اغیز لاندې راولي او خه چي یې زړه غوارې هغې
خواته یې بياي .

په ياد مې دي ، زموږ د لسي جرګي یو وکيل ډيرې په ناز خبرې کولي ، که خه هم ده ګي
عادت په ناز خبرې کوي ، خو خبرې یې بنې او پخې وي ، واقعاً زما په اند هماگه حقیقت

وو. مگر يو بل وکيل په شور او هيجان سره خبرې کولي د خبریالانو راپورونه يې تراغيز لاندي راوستلي او لو مرپيتوب يې گتيلی وو.

دوه ويشتم: خپل نظر له ئان سره وساتئ او يواحې د مرکه کوونكى نظرته اهمىت ورکړئ مثلاً:

- بناغلى ... تول پوهيرې چې ... په دې اړه تاسې خه فکر کوئ؟
نو خه فکر به کوي، کله چې ته ورته خواب هم په مخکې وايې نوبىا خه اړتيا ده هغه خوار پې انرژي ولګوی که بىا ډير جزوی له بلې پونتنې سره يې وترئ او په بله توګه يې خواب ترلاسه کړئ.

يا هم وايو چې: بناغلى ... ستاسي نظر د هغه افغانانو په اړه خه دې چې په بهر هيوادونو کې ميشت دي او خپل هيوادته د ستنيدلو ډيره مينه هم لري خو امکانات ورته برابرندې.
هغه خوار به هم وايې چې هو ولا زره يې غواړي خو امکانات برابرنه دې خو مورب کونښن کوو.

لدي به هلتنه بنه وه چې تاسې پري دا هم ورزياته کړي واي چې تاسې هم کونښن کوئ خو بيا هم په بشپړه توګه امکانات ندي برابر شوي چې هغوي خپل هيواد ته راستانه شي.
دوه ويشتم: د پونتنو د برابرولو په مهال هغه پونتنې چې تاسې پوهيرې د مرکه کوونكى غوشه پاوري اختره پريږدئ.

په دا سې صورت کې به تاسې خپل مطلب ترلاسه کړئ وي، يا هم که مرکه تمامه شي تاسې به ناكامه نه وى پاتې شوي، او له تولو مهم دا چې ستاسي پروګرام د پاي ته رسيدلو په حال کې دې دا چې ستاسي د پروګرام يا مرکې پيل جالب وو او نه پيل شوي وو نو پاي يې هم بايد بنه او اغيزمن پاي ته ورسوئ.

خودداد دي معنى نه لري چې تاسې نو په خپلې پونتنې کې د هغه سپکاوئ وکړئ ياهغه ته بد رد ووايast.

درويسيتام:

په پام کې ولرئ چې په هره مرکه کې د ستونزې بيان يو اړخ دې چې بايد په خلاصه توګه يې يادونه وکړئ او د قضې بل اړخ د ستونزې په هواري کې د اړوند لوري اقدامات يا فعالیتونه دې چې ستونزې خلک ژر حس کوي.

په هغه صورت کې چې تاسې د خلکو ستونزې بيانوئ او چارواکي خپلې ستاسي هنردادي چې خلک مو هم له هغونستونزو هم خبر کړل.

خلورويشتمن:

ستاسي ويوكى او اصطلاحات له پروگرام سره سموي. او ياهم ستاسي د بيانولو طرز د مركه کونکي له سن او کلتور سره مناسب وي.

خلورويشتمن: د خپلې مرکې پايله جوته کړئ، په هغه خه چې بحث شوي دي يا هم په حينو خيزونو اعتراف شوي دي ياهم د حينو خيزونو وعدې ورکړل شوې.

او که شونې وي خپل د مرکې لوري ته هم اجازه ورکړئ چې د مرکې پايله له خپله نظره په ګوته کړي کنه تاسي بايد حتماً دا کار وکړئ.

بالاخره تاسي بايد د اسي مرکه کونکي ياستئ چې کله له چاسره مرکه کوئ نو هغه ونه وايي چې يو خه به ووايم بلکه ووايي چې خه ووايم؟

راپور

داقچی و راندی مو هم وویل چې هره مرکه یو ډول راپور دی او هر راپور معمولاً له مرکې سره
مل وي او بیادا دواړه له هغه څه سره چې موږ پرې نوم ویندوبيي اينښی تړلي دي.
همدا راپورونه په دوه ډوله ويشلاي شو.

اول:

له مرکې پرته راپور

چې دا ډول راپور دویندوبيي هر ډول شرطونو ته اړتیا لري او هغه خیزونو ته چې وروسته به
وویل شي هم اړتیا لري.

دو هم:

راپور له مرکې سره

څوک وايي چې راپور دسته ډيله ویندوبيي خخه آسانه دي؟ یو وييand چې د تمرین او
مطالعې وخت لري خرنګه تصور کوي چې کاريې له یو راپور خخه ګران دی چې هغه یواحې
یو وخت لري چې خپل راپور وړاندې کړي.

آياد سټيون یو هروييند کولاي شي په راه یو یا ټلویزیون کې ژوندي پروگرام وړاندې کړي یا
هم له واتونو او سختوسيمو خخه معلومات وړاندې کړي؟ خونه.

هغه راپور تر چې په خپل راپور کې له بیلا بیلو کسانو سره مرکو ته اړدي په ټولو هغه خه
چې د مرکې په برخه کې مو وویل پابند دی. یو خل بیا یادونه کوو چې د مرکې ټولو قوانینو
ته هم اړتیا لري خو خپل خانګړي مسایل هم لري.

په کلې توګه په راپور کې دوه خیزونه بايد مراعات شي.

الف: کلامي اړخ

ب: فني اړخ

الف: کلامي اړخ:

اول:

تر خپله وسه له هر چاسره په خپله ژبه خبرې وکړئ. مثلاً کله چې له یو ماشوم سره ډیوې
مسلسلې په اړه خبرې کوئ که ورسره ده ګه په ژبه خبرې ونه کړئ خپل مطلب ته په آسانې سره
نه شئ رسیدلای له کورنۍ میرمنې سره.. او همدا رازد بهرنیو چارو له وزیر سره.

له ماشوم سره په ماشومانه، له میرمنې سره په خپله کورنۍ ژبه او له وزیر سره هم په هغه
لهجه او طرز سره خبرې وکړئ چې لدې وړاندې وویل شول. مناسب لحن، سن، کلتور او...

دو هم:

دھر کس واقعی نظر و اورئ، ڌير کله که موب په یو ٿول کي وو نو که خلور کسان په یوه خوله یوه موضوع تایید کري موب بې هم تایيد وو نو تاسي هخه و کرئ له بیلا بیلو کسانو خخه بیلا بیل نظر و نه و اورئ، او ددي په ترڅ کي خپل نظر هم په جيپ کي کي بدئ.

دريم :

له خلکو خخه کلي پونستنه مه کوئ ياهم له یوپ کلي پونستني خخه و روسته جزيي پونستني مه مطرح کوئ ٿکه چې بنائي هغوي ستاسي دپونستني هر جزته ٿواب ونه لري. او دخريالانو د ميكروفنون په وړاندې ڌير خلک سره وارخطا شي نو هله بايده ده چې ڌيره مو پونستنه ساده او ٿواب بې هم ساده وي.

خلورم :

خلک مه محاكمه کوئ، تاسي یو خبریال یاست نه قاضي يا ... تاسي بايد له خلکو سره داسي خبرې و کرئ چې نه غوسه و رشی او نه هم خجالت شي. يا په بل عبارت تاسي له خلکو سره خلک شئ.

پنجم :

د خبر و اترو لپاره غوره کيدونکو کسانو ته په پام سره داسي پونستنه مطرح کرئ چې ٿواب بې گتپور او رغندہ وي.

شپږم :

کوم خه چې په تصویر کي شته پونستنه بې مه کوئ. ڌير وخت زمود په تلوiziونونو کي داسي شوي دي چې یو خوک بنه گوري چې هغه دی خه کوي خو بياهم خبریال و رئي تري پونستنه کوي خه کار کوي؟ یو ئل مې همداسي خه خيز کتلوا. له ئان سره مې وویل کاشکي او س خودا کس په پوري و خاندي او ورته و وايي چې مګر په خپله ستر گې نه لري چې دا خه کوم اخته یم؟ اووم:

ده گه چالپاره چې وروستى کس دی او خپل نهايي نظر و راندې کوي دنورو خلکو نظر و نه هم بيان کرئ. او بيا وروسته تري اخري پت خيزونه و پونستئ.

فني ارخ :

ددی لپاره چې بنه تصویر او غربد خپراوی لپاره وړاندې کړئ ، د ګه تکي باید په نظر کې ولرئ . اول :

د تصویر بک ګروند ته مو پام وي ، وړاندې لدې هم اشاره وشوه چې د شاوخوا تصویر باید لیدونکی له اصلی مطلب خخه بلې خواته متوجه نکري .
مثلاً کله چې تاسې د جامو د یو ټه هتئ په مخ کې له یو چاسره د سړکونود وضعیت په اړه خبرې کوئ نو د لیدونکی به ډیر په هتئ کې جامو ته وي بنایی ستاسې د خبرو مهمې برخې يې له نظر تیرې نشي ، همدارنګه د یوالی تبلیغاتو او نورو خیزونو ته هم باید تروسه وسه پام و کړئ .

کله کله هم خلک سره ټولیږي کمرې ته لاس خوئوي ، چې هله به له راپور خخه سم بندهار جوړ شي او لیدونکی به مو له راپور خخه هو مره ستړی نشي لکه د خلکو له بېروباره !
دوهم :

نور ستاسې د تصویر په روښاتیا او شفافیت کې مهم رول لو بوي . کله چې تاسې په آزاده فضا کې خبرې کوئ حیر و اوسي چې د نو د بناخونو او پانو د پانو سیوری یامو د میکروفون سیوری ... مو د تصویر روښاتیا داغي نه کړي .

د روښاتیئ لورئ په نظر کې ونیسی او هڅه وکړئ چې مرکه کوونکی مو د اسې لوري ته وي چې بنه وکولای شئ بنه تصویر یې ثبت کړئ .
که خه هم د احینې خیزونه په کمره مین یاتخنیکر پورې اړوندېږي خوداچې خبره له راپور خخه ده دلته مو یې یادول اړین و بلل .

دریم :
د مرکه کوونکی او ټوابونکی ترمنځ د مایکروفون حرکت د غږ په یو دول والي کې ډیر اغیز لري ډیر وخت د اسې کېږي چې خبریال خپل مایک نه خوئوي او د خپراوی په وخت یې هماګه غږ خپرېږي هم چې په سمه توګه او ریدونکی نشي کولای ستاسې غږ او ری او د اغږ بیا په ایدیت کې هم نه شي سميدلای که سمیېږي وخت ډیر غواړي او د خبریال راپور بیا د ډیر وخت خبره هم نده .

څلورم :

د ئىنۇ كسانو لە مرکو خخە دەھ و كۈئ، چې د هغۇي ياجامە سەمەنە وي يا يې نظافت سەنمە
وي يايىپەم خبىرى، حركات او ژابلى ژۇول. يوبە هغە وي چې ستاسىپەرورگرام بە
دەمداسىپەل خلکو لپارە وي.

چې داكار زمۇر پە تلوىزىونونو كې شتە چې هغە خلک چې پە كورونو كې ناستدى د
داسىپەل خلکو پە لىدلۇ سەرە خپە كىپەي ئەكە چې د هغۇي ھوانان او دكۈرنى غېرى ھەم داسىپە
احساس كوي چې بنایي داجامە بەبنە وي.
پە كلى توگە ويلى شو چې د بىنە كلتور دخپرولۇ لپارە هخخە و كۈئ.

ھغە خىزونە چې پە دې بىرخە كې مو ياد كېل بنایي دەيرە دوستانو پە نظر خىزىند او تىڭاري
وي خوبىا ھەمم ددى خىزونو يادول زيان نەلرى. دوھەم داچې تۈل ھغە دوستان چې د لومرىي
ئەل لپارە د راپور پە جورپولۇ پسىپە ئىي پە دې خىزونو پۇھىپى ؟
خوبىا ھەمم ستاسىپە دېرىاليتوب پەھىلە كولاي شى لە لېدقت و روستە زمۇر د پورتە يادونو
پە رىينتىينو الى ھەم و پۇھىپى.

تبلیغاتی ژبه:

نن ورخ راہیو او تلویزیون، سوداگریزو اعلانونو ته دیوی مالي سرچینې په توګه اهمیت او اړتیا لري، يا په بل عبارت د پیسو په مقابل کې تبلیغ دراډیو او تلویزیون د پروګرامونو یوه لویه برخه جوروی.

په تبلیغاتی ويندویي کې، د توکود معرفی کولو او د هغه د رانیولو لپاره د اوريډونکي يا لیدونکي جبلول، ترټولو اړینه خبره ده، داچې په خه ډول او کوم ځای کې معرفی کېږي په موږ پورې اړه نلري، موږ غواړو د ويندویي د خرنګوالۍ په اړه بې خبرې وکړو.
زموره په تلویزیونونو لکه طلوع او آريانا کې به تاسې هم لیدلی وي، ځینې وخت د اسې سوداگریز اعلانونه چې د بسخينه وو لپاره د توکو معرفی وي، نارینه وياني د لوسنۍ وي، یا هم د ماشومانو لپاره کوم خیز اعلانېږي په د اسې لهجه بې ثبت کړي وي چې ماشوم خه غتیان بې هم له اخيستلو ويرولي وي.
لطفاً لاندې مثالونو ته حیرشی:

اول: پنځه سوه نقمې جایزې، کمپیوټر، کور، موټر..... هووووووووو خومره عالي
یواځې او یواځې عزیزې بانک..... ههههههههه... بلې، زه هم فکر کوم.
دوهم: یخ، خوندور، خواره، هرڅای، ارزانه..... یواځې د ماشومانو لپاره ... هه پوه شوم
... هوووووووم ګل بهار ايس کريم.

دریم: بنې کیفیت، بنې مخینه، بنې راتلونکې، بنې ژوند، بنې پاكی، آسانی، نرمی، خوشبویي..... ههه فلانی صابون. د هر چالپاره هووم.

حُلورم: موږ خپله ايماني او وجداني دنده ګنو چې، د وطن د دېمنانو ملاماته کړو او مخ په وړاندې ګام کېږدو. رائئ په دې برخه کې مو ملاته و کړئ، هیڅوک مه پرېږدې چې زموږ د راتلونکي نسل راتلونکې د اور خوارک کړي، د بسونځیو سوئونکو ته په خپله سزا ورکړئ.

یاد اسې نور...

لمړۍ د یو بانک اعلان دی، بنایي په دې بانک کې بسخينه هم اکونټونه ولري او نارینه هم په جایزو کې هم بنایي دواړه شريک وي. خوداچې د نارینه ونهه پېړه ده که نارینه وياني د یې ولو لي زه فکر کوم بنې به بې ولو ستلاي شي.

په لمړي سر کې چې خوتکي لوستل کېږي که په ټینګار او ډيرې تلوسي ولوستل شي خوند بې زیاتیرې ، بیا په تصویرونو کې د خپلو خوبونو له پوره کیدو وروسته وايی خومره عالي خودا لوستل او ویل باید له هغه اول سره ډير توپير ولري دا په ډيرې تلوسه لوستل کېږي او بیا کله چې د اعلان وروستئ برخه رائهي هلتنه له ډيرې خوبنئ وروسته خاندي او د یو لیدونکي یاهغه چا په توګه چې د غه خیز اخلي وايی زه هم فکر کوم .

په هر اعلان کې له کميوټري تصویرونو ، سازونو ، سندرو او هرڅه ويندوبي مهمه ده که د ويندوبي کيفيت خراب وي تول اعلان هیڅ کېږي او دامو باید په ياد وي چې د تلویزيون او راهيو سوداګریز اعلانونه په تفريحي پروګرامونو کې شامليږي که بې د ويندوبي کيفيت خراب وي نه یواحې بې د اعلان خاوند ته ګته نه رسېږي بلکې د تلویزيون د خپرونو یعنی د تفريحي پروګرام د بدرنگئ لامل هم کېږي .

دوهم اعلان بیا د ماشومانو لپاره دی ، دغه اعلان په هغه ډول چې د عزيزي بانک اعلان مو ولوست لوستلای شو ؟ دومره غتې غرب پکې ئایولي شو .

طبعي ده چې د ماشومانو لپاره د خپروني ، اعلان او هرڅه ژبه باید عاطفي وي ، نرمه وي له مينې ده که وي ، ترڅو خپل مخاطب چې هغه ماشوم دی له ئانه سره وساتلای شي . که نوموري اعلان د ماشوم په هغه غرب چې خپله ماشوم بې له ئانه سره وايی چې خوندور ، خور ، يخ ، که په هغه ډول ثبت شي خومره اغيز به وښندي همداراز که همدا متن یو لوی سپي په غتې غرب ولوي مزه به بې خرنګه وي خوزه فکر کوم له ماشومانو به له سره ايس کريم هير کړي .

دریم اعلان د بسخینه وو لپاره دی ځکه چې اعلان شوي توکي زياتره په بسخینه وو پورې اړه لري ، دا اعلان که نارينه لولي بنائي په هغه توګه چې لازمه وي دا اعلان حق ادا نه کړاي شي څینې وخت د بسخینه وو اعلانونه ټوانانو ته په لاس ورکوي ، چې جلبونکي غرب ولري مګر دا چې اعلان د بسخینه وو لپاره وي د بسخینه وو په غرب کې لابنکلی کېږي او د بسخینه وو احساس او غربنې کولاي شي چې د بسخینه وو نظر جلب کړي .

په خواشينې سره به ووايو چې زموږ په تلویزيون او راهيو ګانو کې د سوداګریزو اعلانونو کيفيت او د ويندوبي ژبه ته خومره پاملننه نه کېږي . چې دا د نومورو اعلانونو اغيز هم کموي .

له بلې خوازموږ په تلویزيونونو کې لا تبلیغاتي ژبه یو ډول محدوده ده او د اسي ويندوبي بې کېږي ته به وايی چې د مرو لپاره اعلانونه کوي .

بله موضوع هم چې مهمه ده هغه داده چې داعلان تصویر ، موسیقی او د اسې نور مسایل باید په نظر کې ونیول شي او لیکوال یا هغه خوک چې اعلان برابر وي باید دې خبرې ته خير وي چې هر خومره د هغه ليکنه عامه گرددود ته نبدي وي هومره به بې مينه وال زيات شي .
خلورم اعلان هم د حکومت يا پوهې مسئولينو لخوا اعلان دی چې باید هر خومره چې شونې وي په هغه کچه په مناسبه تنده او په عین حال کې په صميماهه لهجه ولوستل شي يا پداسې اعلانونو کې کله کله د بم او توب ژبه پکاروي چې هر خومره غربد توکود کارندوالی له ډول ، کارونکو او کيفيت سره نبدي وي هومره به بريالي وي .
په ټول کې ويلی شو چې زموږ په ټلویزیونونو او راډيو ګانو کې تردې مهاله سوداګریز اعلانونه لاخپل لوړني ګامونه اخلي خود ويندوبي کيفيت بي که ووایو له صفر سره برابر دی نو مبالغه به مو نه وي کړي .
دغه پورته خوتکي که د ويندوبي له نور و آرونو سره یو ئهای په نظر کې ونیول شي که دخداي خونبه وه نو داعلانونو کيفيت به بنه شي .

په ډيره مينه او ستاسي د برياليتوب په هيله .

۱۳۸۶/۲/۹

د تهران د نړیوال راډيو ټلویزیون میلمستون
تهران ایران

دليکوال پيژندگوي:

نوم: عبدالله(الهام) جمالزى

دپلار نوم: الحاج مولوي عبدالسليم جمالزى

دزيرې دونيتيه: ۱۳۶۶ ۲۵/۵/۱۹۸۷ ياد ۱۶ داگست

دنده: ژورناليسټ او ويياند

آثار:

1. هندي خالونه(لنډي کيسې)

2. انځورو نه(لنډي کيسې)

3. ګناه کبیره(پوليسي کيسې)

4. دويندوسي فن(همدا اثر)

5. ريبنتياهم خلک خدمت ته اړتیا لري(يونليک)

6. ناچاپ : دوه ناولونه ، دوه د لنډو کيسې تولګې او د دروغو ، مذهب او تعصب په نوم
دايران یونليک .

7. بيلابيلي ژبارې.

وېب پانه:

www.taand.com

دارېکو پتې:

aalhamj@gmail.com

a.alhamj@yahoo.com

elham.jamalzai@hotmail.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library